

Original Research

Virtual Activism of Feminists in the Field of Motherhood; Analyzing the Content of the Twitter and Instagram Pages of Feminist Mothers in the West

**Fatemeh Malekkhani¹ Mehri Bahar*² Alireza Dehghan³ **

¹ PhD Candidate, Department of Communication, Faculty of Social Sciences, University of Tehran, Iran.

² Associate Professor, Department of Communication, Faculty of Social Sciences, University of Tehran, Iran. (corresponding author). f.m.bahar.ut@gmail.com

³ Associate Professor, Department of Communication, Faculty of Social Sciences, University of Tehran, Iran

Background

Iranian secular feminists have launched an initiative titled "Mother is Not Sacred," aiming to break the taboo of "sacred motherhood". The roots of this thought can be traced back to developments in the Western world. For instance, the executive committee of the Convention on the Elimination of All Forms of Discrimination Against Women has opposed the grand celebration of Mother's Day, stating that honoring the status of mothers deepens gender stereotypes and should be challenged (Fazliyan, 2003: 292, quoted in Begum Taheri and Makrami, 2014). Generally, in the West, "motherhood" has become a contentious and debated concept alongside the process of modernization. Theoretical developments such as the emergence of materialist schools like liberalism and Marxism, the rise of feminist movements, and practical changes like the sexual revolution, structural changes in the family institution, and the emergence of social institutions like kindergartens to take on maternal and familial roles, as well as increased social issues like rising divorce rates, the legalization of abortion, and the passing of anti-family laws in these countries, have led to a serious crisis in the realm of motherhood (Syiah & Hosseini Mojarad, 2011). The desacralization of motherhood is currently being explored among virtual feminists. Given the Western origins of feminism and to better identify concepts, terms, slogans, and demands, our first step was to study Western virtual pages. In this research, we aim to answer the

question: what components shape the feminist representation of motherhood on social media platforms like Twitter and Instagram?

Method

The general approach of this research is qualitative. The primary focus of qualitative research is on uncovering the meanings that individuals involved in the environment give to the research issue—here, motherhood (Creswell, 2012). In this study, we employed purposive sampling. The criterion for sampling was "sampling based on theoretical constructs" (Lindlof, 2002), specifically feminist theories. Pages were selected that: 1. were not private, 2. focused more on the discussion of motherhood than others, 3. identified themselves as feminists in their biographies or posts and addressed feminist issues on various occasions. Among the samples, diversity was aimed for as much as possible; student mother, working mother, housewife mother, Black mother, gay mother.

Influencers and individuals with a smaller audience who write locally were important for research from different perspectives. Various methods were used for sampling from the pages: searching hashtags and keywords in the internal search tools of the pages and consulting the AI ChatGPT. Ultimately, eight pages were selected, and the data were analyzed and evaluated using thematic analysis. Posts related to motherhood on the selected pages were coded in a back-and-forth process based on Atneid Sterling's model (2001) and using MaxQDA software. To assess the validity of the findings, two professors in the field of women's studies evaluated them.

Findings

Feminists in the digital space were primarily committed to the idea of equality, pursuing it in family and social relations as well as laws and policies. This idea is pursued once in the form of "gender equality," addressing the discriminations and inequalities between fathers and mothers in family and society; it appears again as "racial equality," highlighting the discriminations between white and color mothers; and ultimately, it emerges as "sexual orientation equality," dealing with the equality between heterosexual mothers and LGBTQ individuals. They also place a strong emphasis on the idea of autonomy, discussing it at two aspects: the autonomy of the mother, recognizing her control over her own body, and the autonomy of the child, recognizing their freedom and decision-making. In their view, the sanctification of motherhood, whether from religion or culture, is rejected; motherhood is merely a social construct that changes over time, and mothers themselves should have an active role in it. These users never refer to religion or religious norms in the proposals and legal amendments; on the contrary, in many cases, such as abortion or recognizing LGBTQ rights, they label religious law as patriarchal and they rise against it. They are seeking independence for mothers from their children, partners, and authority in both identity and

Ethical consideration

Research ethics compliance: No confidential data was used in this study and all data were taken from public pages. This article was conducted in compliance with the principles of human research ethics.

Authors' Contributions: The first author was responsible for the writing, and the second and third authors are the thesis supervisors and advisors.

Funding: This study was conducted without financial support from any organization or person.

Conflict of Interest: This study does not directly or indirectly conflict with legal and real interests.

Acknowledgments: We would like to thank all those who collaborated in conducting this study, as well as the professors who conducted the content analysis process to validate the work.

Data availability: The data supporting this study are not publicly available. If requested, please contact (f.malekkhani@ut.ac.ir).

References

- Attride-Stirling, J. (2001). Thematic networks: an analytic tool for qualitative research. *Qualitative Research*, 1(3), 385-405. doi: 10.1177/146879410100100307 [link]
- Begum Taheri, M., Makrami, A.M.(2014). Examining the conflicts between the Convention on the Elimination of Discrimination against Women and international documents. *Thoughts on Public Law*, 3(2),77-96. [text in persian]. [link]
- Creswell, J. W. (2019). *Research Design Qualitative, Quantitative, and Mixed Method Approaches*. Heydari Publishing House, Tehran.
- Lindlof, R. (2002). *Qualitative Communication Research Methods*, translated by Abdullah Ghiyouyan, Tehran: Hamshahri Publications. [text in persian]
- Sayyah, M., Hosseini Mojrads, A. (2011) Studying the maternal crisis in the Western world and its effects on Iranian society, *Journal of Strategic Women's Studies*, 14(53), 211-245 [text in persian] [link]
- Tawana, M.A.& Mawlawi Nasab, M. (2011). The status of postmodernism and values; Comparing the ontology and epistemology of postmodernism with Islamic education, *Islam and educational research*, 4(8)59-84. [text in persian] [link]

کنشگری مجازی فمینیست‌ها در حوزه مادری؛ تحلیل مضمون صفحات توئیتر و اینستاگرام مادران فمینیست در

غرب

فاطمه ملک خانی^۱ ، مه‌ری بهار^{۲*} ، علیرضا دهقان^۳

اطلاعات مقاله

تاریخ دریافت: ۱۴۰۳/۰۷/۲۴

تاریخ پذیرش: ۱۴۰۴/۰۱/۱۹

نوع مقاله: پژوهشی

اصیل

واژگان کلیدی

فمینیسم، مادری،

سایبر فمینیسم، سایبر

مادر، فضای مجازی

چکیده

چند سالی است فمینیست‌های سکولار ایرانی پروژه‌ای را آغاز کرده‌اند با عنوان «مادر مقدس نیست»، این پروژه به‌طور موازی در شبکه‌های تلویزیونی همچون ایران اینترنشنال، من و تو و شبکه‌های مجازی چون اینستاگرام و توئیتر پیش‌گرفته شد. مطالعات ابتدایی نشان می‌دهد این اندیشه‌ها در صفحات مجازی مادرانه بازتولید می‌شود. در این پژوهش صفحات توئیتر و واتساپ ۸ نفر از مادران فمینیست غربی با روش تحلیل مضمون بر مبنای الگوی آترید استرلینگ (۲۰۰۱) و با استفاده از نرم افزار مکس کیو دی ای مورد تحلیل قرار گرفت. در فرآیند تحلیل داده‌ها به ۲ مضمون اصلی، ۱۴ مضمون سازمان-دهنده و ۳۴ مضمون پایه رسیدیم. ذیل مضمون فراگیر «مبانی ارزشی» ۶ مضمون سازمان‌دهنده «برابری»، «اختیار و آزادی»، «واقع‌گرایی»، «سکولاریسم»، «سیالیت مفهوم مادری»، «استقلال لیبی و فردیت گرایی»، و ذیل مضمون فراگیر «الگوهای هنجاری» ۷ مضمون سازمان‌دهنده «مختصات تربیت فمینیستی»، «مطالبه‌گری، مقاومت و مبارزه»، «انتقال حس خوب مادری»، «تأکید بر آگاهی، مطالعه و آموزش»، «تشکیل و تقویت حلقه‌های ارتباطی مادرانه»، «خود مراقبتی» و «الگوی نمایش ارتباطات خانوادگی» قرار می‌گیرد. برای تحلیل یافته‌ها صفحات از نظریه آدرینه ریچ و سایبر فمینیسم استفاده شد. یافته‌ها حکایت از شکل‌گیری مادر سایبر (Cyber mother) دارد. این ایده به حکمرانی مادران/مادرانه بر فضای سایبری و فراتر از آن اشاره دارد و ارکان آن، آغاز تغییرات از خانه با تأکید بر نقش مادر، لزوم هم‌بستگی مادران و مبارزه با نظام پدرسالار است.

ارجاع به مقاله:

ملک خانی، فاطمه، بهار، مه‌ری، دهقان، علیرضا. (۱۴۰۴). کنشگری مجازی فمینیست‌ها در حوزه مادری؛ تحلیل مضمون صفحات توئیتر و اینستاگرام مادران فمینیست در غرب. *مطالعات زن و خانواده*، ۱۳ (۲)، ۱۳۳-۱۶۵. DOI: 10.22051/jwfs.2025.47997.3114

مقدمه

چند سالی است فمینیست‌های سکولار ایرانی پروژه‌ی را شروع کرده‌اند با عنوان «مادر مقدس نیست»، این پروژه - که شاید از نخستین مواجهه‌های جدی با مفهوم جاافتاده مادری در ایران باشد - به‌طور موازی در شبکه‌های تلویزیونی همچون ایران اینترنشنال، من و تو و شبکه‌های مجازی چون اینستاگرام پیش گرفته شد. آن‌ها دنبال شکستن پرهیزه (تابوی) «مادر مقدس» هستند. در استدلال این فعالان، الگوی مادر فداکار و نمونه باید در هم بشکند تا هم مادران رنج کمتری را متحمل شوند و هم فرزندان دینی به مادر خود احساس نکنند. این حرکت را می‌توان در راستای فعالیت‌های فمینیستی و حرکت‌های جهانی همچون اخطار سیدا - کمیته اجرایی کنوانسیون رفع تبعیض علیه زنان - خوانش کرد. این کمیته در سال ۲۰۰۰ به کشورهای همچون بلاروس و ژاپن، اسلونی، روسیه، ارمنستان، کرواسی، مصر، مالدیو، قزاقستان، چک و قرقیزستان به‌خاطر بزرگداشت روز مادر در قالب مراسم باشکوه و دادن هدیه به مادران انتقادات جدی وارد کرده است. در استدلال این کمیته تجلیل مقام مادر به تعمیق کلیشه‌های جنسیتی می‌انجامد و باید با آن مقابله کرد (بیگم طاهری و مکرمی ۱۳۹۳). ریشه این تفکر را می‌توان در تحولات جهان غرب جست‌وجو کرد. در غرب «مادری» به‌موازات روند مدرنیزاسیون به یک مفهوم چالشی و بحث‌برانگیز تبدیل شد.

در بعد نظری ظهور مکاتب مادی چون لیبرالیسم و مارکسیسم و قدرت‌گرفتن جنبش فمینیستی و در بعد عملی انقلاب جنسی، تغییرات ساختاری در نهاد خانواده، ظهور امکاناتی برای سپردن کارکردهای مادری و خانواده به مؤسسات اجتماعی چون مهدکودک‌ها، پررنگ شدن معضلات اجتماعی چون افزایش طلاق، قانونی شدن سقط جنین و تصویب قوانین ضد خانواده در این کشورها به شکل‌گیری یک بحران جدی در حوزه مادری منجر شده‌اند (سیاح و حسینی مجرد، ۱۳۹۰). اندیشه‌های برابری طلبانه و تلاش برای زدودن نقش‌های جنسیتی هم موتور محرکه و هم محصول این تحولات هستند. امروزه اینترنت و فضای مجازی با امکانات و ویژگی‌های خاص خود به کمک ترویج و تثبیت این اندیشه‌ها برآمده است و فمینیسم که در ابتدا به‌عنوان یک گفتمان آلترناتیو فعال بود در حال تبدیل به گفتمان هژمون در حوزه زنان است. ویسلیتز و عاشوری (۲۰۱۱) به ۴ دلیل فضای اینترنت را جایی برای قوت‌گرفتن گفتمان‌های جایگزین معرفی می‌کنند: ۱. محدودیت ورود به اینترنت کمتر از انواع سنتی رسانه‌های جمعی مثل چاپ رادیو و تلویزیون است. ۲. برخلاف رسانه‌های سنتی نیاز کمتری به آموزش‌های حرفه‌ای وجود دارد. ۳. هزینه بسیار کمتر از رسانه‌های سنتی می‌طلبد؛ هزینه‌هایی در حد دسترسی به رایانه و اتصال به اینترنت. ۴. این فضا مطالب را مستقیماً در اختیار مخاطب قرار می‌دهد، بدون داشتن واسط حرفه‌ای و عدم وابستگی به گول‌های رسانه‌ای.

از نظر آن‌ها رسانه‌های سنتی در اجماع عمل می‌کنند و تمایل به اتخاذ موضع هژمونیک دارند. درحالی‌که اتخاذ مواضع ضدونقیض، به چالش کشیدن موضع هم‌رنگ جماعت و دنباله‌روی از

گروه‌های حاشیه‌ای از خواص فضای رسانه‌ای موجود در اینترنت است (ویلسون^۱ و آشوری، ۲۰۱۱). با قوت گرفتن شبکه‌های اجتماعی فعالیت‌های فمینیستی از انحصار فضاهای دانشگاهی و فعالان سیاسی اجتماعی خارج و به جزئی از تجربه زیسته مادران در هر سن و با هر نوع دانشی تبدیل شده‌است. مطالعات ابتدایی نشان می‌دهد مادران ایرانی نیز در کنشگری مجازی خود ناخودآگاه به ترویج و تثبیت این اندیشه‌ها می‌پردازند.

برای روشن شدن این مسئله ابتدا باید صورت‌بندی نگاه فمینیستی از مادری فهم شود. با توجه به خاستگاه غربی فمینیسم و به منظور شناسایی بهتر مفاهیم، اصطلاحات، شعارها و مطالبات در نخستین قدم به مطالعه صفحات مجازی غربی پرداختیم. توییت و اینستاگرام به دلایل زیر به عنوان بستر پژوهش انتخاب شدند:

شبکه‌هایی چون «توییت» با فضای نخبگانی و دانشگاهی پیوند خورده‌اند و بیشتر معطوف به عرصه سیاسی و اجتماعی هستند. طبق نظریه جریان دومرحله‌ای ارتباطات توییت می‌تواند با درگیرکردن رهبران فکری جامعه در نقش جریان‌ساز عمل کند. طبق نظریه برجسته‌سازی نیز این شبکه‌ها می‌توانند «اولویت ساز» باشند. آثار میدانی فعالیت در آن‌ها با تأخیر زمانی اندک در شبکه‌هایی چون اینستاگرام قابل مشاهده هستند.

«اینستاگرام» بیش از هر شبکه اجتماعی دیگر با زندگی روزمره پیوند خورده‌است. برخلاف رویکردهای نخبه‌گرا مکتب مطالعات فرهنگی زندگی روزمره را دارای ارزش پرداخت بالا می‌دانند. آن‌ها این مطالعات را رهیافتی برای فهم ارتباط پدیده‌های اجتماعی با ایدئولوژی، نژاد، طبقه اجتماعی و یا جنسیت می‌دانند و از این منظر با فمینیست‌ها هم جبهه‌اند.

شبکه‌هایی چون اینستاگرام نسبت به توییت عمومی‌ترند، مخاطب گسترده‌تری دارند و با فضای خانوادگی و فرهنگی پیوند بیشتری دارند، در نتیجه اقبال بیشتر و وسیعی از مادران با آن درگیرند. تأثیرگذاری الگوهای مطرح‌شده در اینستاگرام گسترده‌تر است و یک حرکت تعاملی میان نظر و عمل در آن بیشتر اتفاق می‌افتد، چراکه این فضا پیوند وثیقی با تجربه زیسته مادران دارد. در این پژوهش به دنبال پاسخ به این سؤال هستیم که بازنمایی فمینیستی از مادری در شبکه‌های مجازی توییت و اینستاگرام با چه مؤلفه‌هایی انجام می‌شود؟

پیشینه

به طور کلی آثار کمی از دریچه فمینیسم به کنشگری مجازی مادران پرداخته‌اند. برخی از آن‌ها با نگرش فمینیستی کنشگری مادران در فضای مجازی را تحلیل می‌کنند و بر تعامل مادر و فضای مجازی و ظرفیت‌ها و تهدیدهای این فضا از یک منظر فمینیستی متمرکز شده‌اند. برخی دیگر به طور خاص بر روایت‌های مادران فمینیست در فضای مجازی تمرکز دارند و در تلاش برای استحصال الگوهای مادری در این روایت‌ها هستند:

^۱.Wilson

الف: آثاری که از یک منظر فمینیستی به مطالعه کنشگری مادران در فضای مجازی می‌پردازند سه مفهوم «حمایت از مادر»، «استانداردسازی مادری»، و «گسترش ایدئولوژی مادر خوب» را برجسته می‌کند. برای مثال گیسون و هنسون^۱ (۲۰۱۳) به کارکردهای حمایتی شبکه‌های اجتماعی همچون مشورت‌گرفتن و کمک به نفوذ در جامعه جدید - مادری - اشاره می‌کنند. نویسندگان می‌گویند با توجه به بالا رفتن سن ازدواج و افزایش تعاملات اجتماعی و کاری و دوری از جمع‌های دوستانه، تحرکات جغرافیایی و جدایی از خانواده، مادران جدید مانند گذشته حمایت خانواده و دوستان را به همراه ندارند و این سبب انزوای آن‌ها شده است. آن‌ها تلاش می‌کنند از طریق فناوری‌های ارتباطی این خلأها را جبران کنند. آن‌ها با این کار می‌توانند ارتباطات اجتماعی را حفظ کنند و ارتباطات جدید (و مرتبط) با وضعیت جدید خود (مادر شدن) در زندگی ایجاد کنند (گیسون و هندسون، ۲۰۱۳). موجاییز و ورییر^۲ (۲۰۲۰) نیز با مطالعه صفحات مادرانه در اینستاگرام «اینستامام»^۳ کاهش اضطراب در مادران با عزت‌نفس بالا را از فواید کنشگری مجازی مادران دانستند. هرچند دجافاروا و تروفیمنکو (۲۰۱۷)^۴ آن را باعث فشار روانی بیشتر برای مادران با عزت‌نفس پایین‌تر ارزیابی کردند (دجافاروا و تروفیمنکو، ۲۰۱۷).

کاپدویلا^۵ و همکاران (۲۰۲۲) استانداردسازی از «ظاهر» و «شخصیت» مادر را یکی از کارکردهای شبکه‌های مجازی می‌دانند. آن‌ها با مطالعه موردی پست‌های تبریک روز مادر، بزرگداشت این روز در فضای مجازی را در راستای تقویت هنجارهای جنسیتی مانند تمرکز بر «مراقبت» و «جسمیت» ارزیابی کردند (کاپدویلا و همکاران، ۲۰۲۲). همان‌طور که تسالیکی^۶ (۲۰۱۹) می‌گوید با افزایش حضور مادران در فرهنگ بصری، بدن مادر به نماد و ابزار مدیریتی هم برای «اندام ایدنال» و هم برای «مادری کامل» تبدیل شده است و پدیده نمایش بدن مادر در شبکه‌های اجتماعی مطابق با استناداردهای زیبایی زنانه نمونه‌ای از آن است (تسالیکی، ۲۰۱۹). تسالیکی (۲۰۱۹) و سن کورلنینو^۷ (۲۰۲۱) فضای مجازی را مکانی مناسب برای تقویت ایدئولوژی «مادر خوب» و «مادری شدید» می‌دانند که برای مادران آسیب‌زاست. داگلاس و مایکلز^۸ (۲۰۰۵) نیز در تحلیل خود از بازنمایی مادری غربی در رسانه‌ها در مورد «مامان گرایی جدید» و «هیپرناتالیسم» صحبت می‌کنند و بر ایده آل‌سازی غیرواقعی و دست‌نیافتنی مادری تأکید می‌کنند که در آن مادر به‌عنوان مراقب اصلی کودک به تصویر کشیده می‌شود. در این دیدگاه کودک محور، زنان آزادانه تصمیم می‌گیرند که مادر شوند، اما از آن‌ها انتظار می‌رود که ترکیبی از خودگذشتگی و حرفه‌گرایی را که هم‌زمان با انکار فمینیسم نشئت می‌گیرد، در

¹. Gibson & Hanson

². Moujaes & Verrier

³. InstaMums

⁴. Djafarova & Trofimenko

⁵. Capdevila

⁶. Tsaliki

⁷. San Cornelio

⁸. Douglas Michaels

تربیت فرزند اعمال کنند (سن کورلینو^۱، ۲۰۲۱). هرناندز^۲ نیز با رویکردی فمینیستی و تمرکز بر شبکه فیس‌بوک و توییتر نشان می‌دهد افراد رسانه‌ای کویورفول^۳ (جنشی طرف‌دار و مبلغ فرزندآوری) اغلب از حساب‌های رسانه‌های اجتماعی خود برای گسترش ایدئولوژی‌های مذهبی‌شان استفاده می‌کنند و «مادری خوب» و فداکاری زن نسبت به خدا، شوهرش و فرزندانش را از طریق فضای دیجیتال به تصویر می‌کشد و تبلیغ می‌کند (هرناندز، ۲۰۱۹).

ب. پژوهش‌هایی که به دنبال استحصال الگوهای فمینیستی مادری در شبکه‌های اجتماعی هستند دو مفهوم «مقاومت» و «به چالش کشیدن هویت جنسیتی» را برجسته می‌کنند. برای مثال الیز جرمیک^۴ و همکاران (۲۰۲۱) با اشاره به کارکردهای فضای مجازی برای القای ایدئولوژی «مادری فشرده» می‌گویند: در مقابل، شاهد شکل‌گیری نوعی مقاومت فرهنگی و ارائه تصویر واقعی‌تری از مادری به شکل یک عمل فمینیستی و قدرت‌بخش هستیم که هنوز در مورد آن نظریه‌پردازی انجام نشده است. در این نوع از مادری زنان در حال مبارزه با ایدئال‌هایی هستند که می‌گویند مادران باید کامل باشند. وبلاگ‌نویسان یا افراد تأثیرگذار مادری نسخه ویرایش‌نشده «واقع‌بینانه» خود را از مادری به اشتراک می‌گذارند، نشان می‌دهند که داشتن ضعف و به اشتراک گذاشتن مبارزات خود اشکالی ندارد (جرمیک و همکاران، ۲۰۲۱).

لیتلر (۲۰۱۳) نیز با معرفی دو نوع مادرانگی در فضای مجازی به گونه‌ای دیگر به این مقاومت و مبارزه می‌پردازد. از نظر او دو شخصیت مادری غالب وجود دارد: «خوشمزه^۵» و «زاغه‌نشین^۶». گروه نخست، زنانی را نشان می‌دهد که از نظر جنسی جذاب و آراسته هستند و مادری را با زرق‌وبرق ترکیب می‌کنند. آن‌ها بدن‌هایشان لاغر و منضبط است و از طریق مصرف به توانمندی دست می‌یابند و تصویری به‌دور از بازنمایی سنتی از زایمان به نمایش می‌گذارند. در مقابل برخی از مادران تلاش می‌کنند تا این مدل ایدئال را بشکنند و جنبه‌های منفی و تضادهای مادری معاصر را نشان دهند. برای مثال اوتون جونز (۲۰۱۷) به وبلاگ‌های «مادر بد» اشاره می‌کند که از طنز خرابکارانه برای بیان تجربیات روزانه مادران، به‌دور از ایدئال‌ها یا مفاهیم اصلی مادری استفاده می‌کند (سن کورلینو، ۲۰۲۱).

پارماکسیز^۷ (۲۰۱۲) در مقاله‌اش به ظرفیت شبکه‌های اجتماعی برای گذار اجتماعی و تحقق آرمان‌های فمینیستی در حوزه مادری می‌پردازد. به بیان او نویسندگان و خوانندگان وبلاگ‌های مادرانه یک جامعه آنلاین از مادران را شکل می‌دهند که درعین حال که براساس موقعیت‌های جنسیتی با هم آشنا شده‌اند می‌توانند «هویت‌های جنسیتی» را به چالش بکشند. وبلاگ‌نویسان مادری خود را از نسل‌های

1. San Cornelio

2. Hernández

3. Quiverfull

4. Eloise Germic

5. yummy

6. slummy

7. Yesali parmaksiz

قبلی مادران متمایز می‌کنند و به‌دنبال راه‌های جایگزین برای مادرشدن می‌گردند. آن‌ها می‌توانند در این فضا شعار فمینیستی شخصی سیاسی است را محقق کنند (یسالی پارماکسینز، ۲۰۱۲).

به‌طورکلی پژوهشگران فمینیست با مطرح کردن تثبیت «استانداردسازی مادری» و گسترش «ایدئولوژی مادر خوب/کامل» به‌عنوان کژکارکردهای شبکه‌های اجتماعی در حوزه مادری به لزوم «مقاومت» و «مبارزه» مادران و «به‌چالش کشیدن هویت جنسیتی» در این فضا می‌پردازند. در ایران پژوهشی در مورد کنشگری مجازی فمینیست‌ها در حوزه مادری دیده نشد.

ادبیات نظری

ادبیات فمینیستی در حوزه مادری یک ادبیات نسبتاً غنی و پر فراز و نشیب است و هرچه پیش می‌رویم نقش رسانه‌ها در آن برجسته‌تر می‌شود. از این جهت که دغدغه اصلی فمینیست‌های موج اول رسیدن به حقوق اجتماعی برابر بود، آن‌ها چندان به بحث مادری نپرداختند، هرچند دلالت‌هایی در آثارشان بر این موضوع دیده می‌شود. موج دومی‌ها اما توجه ویژه‌ای به بحث مادری نشان دادند و آن را در کنار نهاد ازدواج یکی از عوامل فرودستی زنان و ظلم به آن‌ها معرفی کردند. «سیمون دوبووار» یکی از تأثیرگذارترین رهبران جنبش فمینیسم و مؤلف کتاب جنس دوم می‌گوید: «هیچ زنی نباید مجاز باشد در خانه بماند و فرزندانش را بزرگ کند. جامعه باید به‌طورکامل متفاوت شود. زنان نباید حق انتخاب داشته باشند دقیقاً به این دلیل که در صورت داشتن حق انتخاب، بسیاری از آن‌ها سرگرم همان کارهای پیشین می‌شوند». او مادری را قربانی شدن برای نوع تعریف می‌کند که در سطح فردی از خودبیگانگی و در سطح اجتماعی فرودستی زنان را به‌دنبال دارد و موجب نارضایتی آن‌ها از قرارگرفتن در پایگاه مادری است (افضلی و انتظار، ۱۳۹۸). شولامیت فایرستون^۱ نیز در طرح خود به‌نام «تضاد و تعارض سکس» می‌نویسد: «نخستین تقاضاهای نظم اجتماعی فمینیستی آن خواهد بود که به هر وسیله ممکن، زنان را از شر بیولوژی تولیدمثل نجات دهند» (فایرستون، ۲۰۱۵).

پس از آن فمینیست‌های خانواده‌گرا با عنوان «احیای مادری» آغاز به کارکردند. این جنبش، مادری را نه فقط در بعد خانوادگی بلکه در بعد اجتماعی دارای تأثیرات زیادی می‌دانست، از جمله تقویت صلح جهانی (خراسانی، ۱۳۹۱). به‌مرور فمینیست‌هایی که مادری را عاملی برای قدرتمندشدن زنان توصیف می‌کردند افزایش یافتند. آن‌ها تلاش داشتند تصویری مناسب از مادر فمینیستی و قدرتمند ارائه کنند. در این زمان آدرین ریچ از «تفاوت نهاد و تجربه مادری» گفت. او برای این منظور از دو واژه مادرانگی^۲ و مادر بودگی^۳ استفاده کرد. در اندیشه او «مادرانگی» به نهاد مردسالارانه مادری اشاره دارد که توسط مردان تعریف و کنترل می‌شود و به‌شدت زنان را سرکوب می‌کند، درحالی‌که «مادر بودگی» به تجربیات زنان از مادری اشاره دارد که توسط زنان تعریف شده، زن محور است، به توانمندسازی زنان کمک می‌کند

^۱. Firestone

^۲. motherhood

^۳. mothering

و می‌تواند منبع قدرت باشد کم کم «مادری فشرده»^۱ به‌عنوان چالش علم و رسانه مدرن برای اندیشه فمینیستی معرفی شد. این اصطلاح نخستین بار توسط شارون هیز، جامعه‌شناس آمریکایی در توصیف وضعیت مادری در آمریکای شمالی مطرح شد. این مادری که کودک محور است و توسط کارشناسان هدایت میشود، از نظر مالی، کاری و احساسی بسیار فشرده و پرهزینه است (اوریلی^۲، ۲۰۱۲). کتابچه‌های راهنمای تربیت کودک، وبلاگ‌های مادر، مجلات والدین، و موارد دیگر این نوع مادری را نهادینه می‌کنند (باتلر^۳، ۲۰۱۰).

فمینیسم سایبری ویژه بر شناخت چالش‌ها و فرصت‌های فضای مجازی متمرکز شد. فمینیسم سایبر از ترکیب مفهوم سایبر با فمینیسم بوجود آمده است. واژه سایبر از واژه سایبرنتیک می‌آید و خود این واژه نیز از «کوبرنتیکس»^۴ در زبان یونانی ریشه می‌گیرد. این کلمه به معنی کنترل رفتارها به‌منظور هدایت، اعمال قدرت حاکمیت، قانون‌مند کردن، تحت سلطه قرار دادن، مهار کردن، و فرماندهی است. سایبرنتیک در خودش «راهبری کردن» یا «رساندن جمع به مطلوب» را می‌رساند و واجد پیوندی وثیق با «هنر» نیز هست. در عین حال مفهوم خود کنترل‌گری و خودمختاری نیز در این واژه نهفته است چنانچه افلاطون آن را «دانش حکومت بر خویش» می‌پنداشت (شیخ‌الاسلام، ۱۳۹۹). سایبر فمینیست‌های دهه ۹۰ مانند سادی پلانت (۱۹۹۷) و دونا هاروی (۱۹۹۸)، اینترنت را به‌عنوان فضایی که زنان را از محدودیت‌های اجتماعی و فیزیکی دنیای مادی آزاد و فرصت‌های جدیدی را برای تساوی بیشتر روابط جنسیتی ارائه می‌کند، معرفی کردند. سایبر فمینیست‌ها این تصور را دارند که زنان می‌توانند با افزایش استفاده از رسانه‌های جدید توانمند شوند (مهدی‌پور، ۱۳۹۹). برای مثال فناوری اطلاعات و ارتباطات به توانمندسازی مادران کمک کرده و تمهیداتی را برای بسیاری از زنان فراهم کرده است که از خانه کار کنند و حتی کارآفرین شوند و مجبور نباشند بین شغل و تربیت فرزندان خود انتخاب کنند (مولیانینگرام^۵، ۱۹۹۸). هرچند فمینیست‌های سایبر تمرکز موضوعی بر مادری نداشته‌اند، اما می‌توان برای فهم مادری در فضای مجازی و به‌طور خاص شبکه‌های مجازی از ترکیب این نظریه با نظریات دیگر استفاده کرد.

روش

رویکرد عمومی این مطالعه، کیفی است. تمرکز اصلی پژوهش کیفی بر کشف معانی‌ای است که خود افراد درگیر در محیط به مسئله پژوهش - در این جا مادری - می‌دهند (کرسول، ۱۳۹۱-۵۶). بیشتر پژوهش‌های کیفی از نمونه‌گیری هدفمند استفاده می‌کنند. چنانچه گرایش‌های نظری مبنای طرح پژوهش باشد می‌توان افراد، فعالیت‌ها، رخدادها یا محیط‌ها را بر اساس سازه‌های اصلی آن نظریه

1. Intensive mothering

2. O'Reilly,

3. Butler

4. κυβερνητικός

5. Mulyaningrum

انتخاب کرد. ما در این پژوهش از نمونه‌گیری هدفمند استفاده کردیم. راهبرد نمونه‌گیری «نمونه‌گیری بر اساس سازه‌های نظری»، در اینجا نظریه‌های فمینیستی بود. صفحاتی انتخاب شدند که: ۱. خصوصی نبودند، ۲. بیش از دیگران بر بحث مادری تمرکز داشتند، ۳. خودشان را در زندگی‌نامه یا پست‌ها فمینیست معرفی کرده بودند و در مناسبت‌های مختلف به مباحث فمینیستی پرداخته بودند. در میان نمونه‌ها تا حد امکان تنوع شد؛ مادر محصل، مادر شاغل، مادر خانه‌دار، مادر سیاه‌پوست، مادر هم‌جنس‌گرا. افرادی که اینفلوئنسر هستند^۱ و افرادی که مخاطب کمتری دارند و محلی می‌نویسند هرکدام از جنبه‌ای برای پژوهش مهم بودند.

برای نمونه‌گیری از میان صفحات از روش‌های مختلفی استفاده شد: ابتدا از ابزار جستجوی داخلی اینستاگرام و تویتر استفاده کردیم. این جستجو با ترکیب کلیدواژه‌های: مادر، مادری، مادرانه، فمینیسم، مادر فمینیست، سقط جنین، شیردهی، تربیت فرزند، بدن مادر^۲ و سایر واژه‌های مرتبط انجام شد. در مرحله بعد به هوش مصنوعی چت جی بی تی مراجعه کردیم. ویژگی‌ها و شرایط مطلوب برای هر نمونه بیان شد و از هوش مصنوعی درخواست معرفی نمونه‌هایی در اینستاگرام و تویتر کردیم. در نهایت داده‌ها با روش تحلیل مضمون مورد تحلیل و ارزیابی قرار گرفتند. در این روش، مضامین یا الگوهای داده‌ها را می‌توان به روش استقرایی (مبتنی بر داده) و روش قیاسی (مبتنی بر نظریه) شناخت (عابدی جعفری و همکاران، ۱۳۹۰). در پژوهش پیش‌رو از روش استقرایی برای استخراج کدها استفاده شد. پست‌های مربوط به مادری در صفحات انتخابی بر مبنای الگوی آترید استرلینگ (۲۰۰۱) و با استفاده از نرم‌افزار مکس کیو دی ای در یک فرایند رفت و برگشتی کدگذاری شدند؛ با مطالعه ابتدایی متن مضامین «پایه» مشخص شدند، این مضامین بر اساس شباهت‌ها و تفاوت‌ها با هم ادغام شدند و مضامین «سازمان‌دهنده» را شکل دادند و از ترکیب آن‌ها «مضامین فراگیر» به‌وجود آمدند. به‌منظور سنجش اعتبار یافته‌ها ۲ استاد حوزه مطالعات زنان آن‌ها را مورد ارزیابی قرار دادند. در ادامه ۸ صفحه انتخاب شده مختصر معرفی می‌شوند.

تصویر ۱. جمی فیشر

^۱ influencer

^۲ Feminism, Feminist, Mother, Motherhood, Mothering, Feminist mother, abortion, Feminist motherhood, Feminist mothering, Maternal, Child bearing, Nursing, Momguilt, Mothers body, Children

جمی فیشر پرکینز مادر دو پسر و یک نویسنده، آموزگار و طراح برنامه‌های درسی است که ویژه بر پرورش افراد فمینیست و آموزش فراگیر و انتخابی در خانه تأکید دارد. او یک سایت برای آموزش افراد فمینیست طراحی کرده است و مقالات و دوره‌هایش را آنجا بارگذاری می‌کند.^۱

تصویر ۲. کاترینا هوراب

کاترینا هوراب آلمانی که خودش را یک مادر فمینیست معرفی می‌کند یک زن هم‌جنس‌گراست که با روش ای یو آی^۲ صاحب یک فرزند شده او با همسرش، سه سگ و یک کودک زندگی می‌کند. او در برلین جامعه‌شناسی و علوم کامپیوتر خوانده و اکنون مدیر مرکز «تیچ فور گرلز»^۳ است.^۴ در این زندگی هر دو زن به‌عنوان مادر کودک معرفی می‌شوند.

تصویر ۳. هلن بریس

هلن بریس نویسنده، شاعر و مادر ۴ فرزند به قول خودش در حال حرکت به سمت مادری فمینیستی، اهل منچستر است. نخستین کتاب او، مادری منهای مدال‌ها نام دارد. بریس مدافع جریان‌های حمایت از مادران، تظاهرات برای مرخصی و حقوق مادری و هدایت‌کننده کمپین‌های مادرانه است. او در مورد هدایت مادری در یک جامعه مردسالار می‌نویسد و کارگاه‌های ژورنال‌نویسی برای زنان راه‌اندازی می‌کند.

¹ <https://jameyfisherperkins.com/>

² A.U.I

³ Tech4Girls

⁴ <https://de.linkedin.com/in/katharina-wohlrab-a302a0a3>

تصویر ۳. پراگیا آگاروال

پراگیا آگاروال در معرفی صفحه‌اش خود را یک مادر فمینیست معرفی می‌کند. او یک دانشمند رفتاری و بنیان‌گذار اتاق فکر تحقیقاتی "پروژه ۵۰ درصد" است که به مطالعه نابرابری‌های جنسیتی و نژادی در سراسر جهان می‌پردازد. او چندین کتاب نوشته است از جمله: «کاش می‌دانستیم چه بگوییم: صحبت با کودکان درباره نژاد»، «مادری: در مورد انتخاب‌های زن بودن» و «در برابر نژادپرستی بایستید». نوشته‌های او در گاردین، پراسپکت، فوربس، هافینگتون‌پست، بی‌بی‌سی، نیو ساینس، ساینس فوکوس، ساینس آمریکن^۱ و چندین مجله ادبی مانند لیتری هاب، هینترلند، آی‌ای او ان^۲ منتشر می‌شود.^۳

تصویر ۴. الکس کینگتون

الکس کینگتون یک استراتژیست بازار و مادر دو دختر است. او خود را فمینیست معرفی می‌کند و در این زمینه می‌نویسد. الکس سابقه مدیریت بازاریابی و ارتباطات منطقه‌ای و مسئولیت نظارت بر استراتژی بازاریابی جهانی TAG را در کارنامه دارد.^۴

تصویر ۵. الیان گلیزر

الیان گلیزر نویسنده دو کتاب، مدرس، تهیه‌کننده و مجری رادیویی انگلیسی است. او خود را یک مادر فمینیست معرفی می‌کند. گلیزر از دانشگاه لندن دکترای ادبیات مدرن گرفته است و برای ایندپندنت، نیو استیتسمن و لندن ریویو آو بوکز و گاردین می‌نویسد. او مقالاتی در مورد آرمان‌شهر سایبری و ایدئولوژی زایمان طبیعی نوشته است و یکی از کتاب‌هایش مربوط به مادری از منظر فمینیستی است. از سال ۲۰۲۰، گلیزر یک پژوهشگر در دانشکده مطالعات پیشرفته، دانشگاه لندن است.

^۱. Science Focus, Scientific American, WIRED و New Scientist

^۲. Literary Hub, Hinterland, AEON

^۳. <https://www.lboro.ac.uk/schools/social-sciences-humanities/team/pragya-agarwal/>

^۴. <https://www.tag-group.com/group/news/alex-kington-head-global-marketing-communications>

تصویر ۶. مگی

مگی مادر سه فرزند است مادر حقیقی اهداکننده تخمک و مادر ناتنی. او خود را یک مادر فمینیست معرفی می‌کند و با نقش‌های جنسیتی مخالف است. مگی خارج از خانه به عنوان دیپلمات، تفنگ‌دار دریایی، مربی بهداشت و نویسنده کار می‌کند. او که مدافع قوی آموزش و یادگیری مادام‌العمر است، دارای مدرک کارشناسی، دو مدرک کارشناسی ارشد و دکترا است. مگی علاوه بر توییتر وبلاگ هم دارد. ما فقط به محتوای توییتری اش می‌پردازیم.^۱

تصویر ۷. الیان گلیرز

آنا هورن مادر دو فرزند است و خودش را یک مادر فمینیست معرفی می‌کند. او در حال حاضر دانشجوی دکترا در مرکز تحقیقات سلامت مادر و کودک لندن است. مطالعات آنا که بر اساس رشته انسان‌شناسی فمینیستی است، بر تجربیات زنان از مراقبت‌های پیش از زایمان گروهی در آفریقای جنوبی متمرکز است. پژوهش‌های آنا غالباً مربوط به حوزه‌های ایمنی فرهنگی در مراقبت زایمان، استعمارزدایی از مطالعات جهانی بهداشت مادر، اقدام‌پژوهی و رسیدگی به نابرابری‌های سلامت مادر و کودک هستند.^۲

^۱. <https://motherfeminist.com/>

^۲. <http://Feministnoire.com>

یافته‌ها

در فرایند تحلیل داده‌ها به ۲ مضمون اصلی، ۱۴ مضمون سازمان‌دهنده و ۳۴ مضمون پایه رسیدیم که در جدول زیر مشاهده می‌کنید:

جدول ۱. جدول مضامین

مضامین	مضامین سازمان‌دهنده	مضامین
	لزوم به رسمیت شناختن و پرداختن به مادران حاشیه (اقلیت‌های قومی، جنسی و نژادی)، برابری پدر و مادر در عرصه خانواده، برابری پدر و مادر در عرصه اجتماع	برابری
	به رسمیت شناختن آزادی و اختیار مادران، به رسمیت شناختن آزادی و اختیار فرزندان	خودمختاری
	توجه به برهم آمیختگی سختی و رنج مادری با لذت و شیرینی، لزوم سخن گفتن از چالش‌های مادری و شکستن تصویر آرمانی از مادری،	واقع‌گرایی
	مخالفت با انگاره‌ها و پیش‌فرض‌های دین و احکام دینی در حوزه مادری	سکولاریسم
	عدم ارتباط مادری با زایمان و حتی زنانگی	سیالیت مفهوم مادری
	ضرورت استقلال هویتی و رفتاری مادر از حاکمیت، همسر و فرزند	استقلال طلبی و فردیت‌گرایی
	جایگاه ویژه مادر در تربیت فمینیستی، تربیت حساس به نژادپرستی، تربیت غیر جنسیتی / آندروژنی، بزرگداشت شخصیت فرزند، اهمیت به طبیعت	مختصات تربیت فمینیستی
	مطالبه‌گری از حاکمیت و مبارزه با قوانین تبعیض‌آمیز، مقاومت در فضای مجازی و مبارزه با تصویر ایدئال از مادری،	مطالبه‌گری، مقاومت و مبارزه
	نمایش روابط خوب مادر فرزندی، به اشتراک‌گذاری بزرگداشت روز مادر، اشاره به فواید مادری، تأکید بر ارزشمندی فرزند، اشاره به لذت مادری، قدردانی از بدن خود	انتقال حس خوب مادری
	ضرورت آموزش و آگاهی‌بخشی فمینیستی، ملاحظات آموزشی فمینیستی، معرفی کتاب‌های فمینیستی مناسب مادران، معرفی شیوه‌های خلاقانه آگاهی‌بخشی فمینیستی	تأکید بر آگاهی، مطالعه و آموزش
	ضرورت ارتباطات مادران و شکل‌گیری اتحاد مادرانه، معرفی شیوه‌های تقویت ارتباطات مادران	تشکیل و تقویت حلقه‌های ارتباطی مادرانه
	توجه ویژه مادران به سلامت روان خودشان، اهمیت مادران به ورزش و سلامت جسمی	خودمراقبتی
	غایب بودن پدر در اکثر روایت‌ها، حضور پررنگ‌تر خانواده گسترده	الگوی نمایش ارتباطات خانوادگی

برای

الگوهای هنجاری

۱. مبانی ارزشی

۱-۱. برابری

پرتکرارترین مضمون در صفحات مورد مطالعه بود و در اولویت ارزش‌های کاربران قرار داشت. به‌طورمثال یکی از آن‌ها با اشاره به روز مادر و هدیه‌های آن نوشته بود: «ما مادران گل نمی‌خواهیم، برابری جنسیتی می‌خواهیم». یکی از راهبردها بردهای این کنشگران، گره‌زدن سطوح مختلف نابرابری به یکدیگر است. آن‌ها با مرتبط دانستن تبعیض نژادی، تبعیض (گرایش‌های) جنسی و تبعیض جنسیتی به یکدیگر، همه را از یک جنس دانسته و برای رفع آن‌ها تلاش می‌کنند و به این وسیله به خواسته‌های نامتعارفشان نیز وجهت می‌دهند. یکی از نویسندگان می‌گوید: «سیاستمدار ضد ترنس احتمالاً ضد سقط‌جنین و ضد مهاجرت هم هستند و از حقوق فقرا و ستمدیدگان هم کمتر دفاع می‌کنند».

عدالت‌خواهی و برابری‌طلبی در این صفحات ذیل چند مفهوم جا می‌گیرد:

۱-۱-۱. **پرداختن به مادران حاشیه** یکی از خواسته‌های اصلی این کاربران است که ذیل ۲ مفهوم «به رسمیت شناختن دگرباش‌ها» و «مقابله با نژادپرستی» به آن می‌پردازند.

مباحثی مانند لزوم قانونی کردن هم‌جنس‌گرایی، به رسمیت شناختن فرزندان آن‌ها، حل چالش‌های مادران هم‌جنس‌گرا در مورد شناسنامه و شیوه‌های باروری، به رسمیت شناختن انواع خانواده‌ها، حمایت از جامعه رنگین‌کمانی و نقد گفتمان‌هایی که به بدن و هویت‌های خاصی (سیس و باینری) امتیاز می‌دهند و بقیه را به حاشیه می‌رانند از پر تکرارهای این صفحات هستند.

از سوی دیگر این مادران به مشکلات، چالش‌ها و تبعیض علیه مادران رنگین‌پوست و به‌ویژه سیاه‌پوست در حوزه‌های مختلف مانند اشتغال، مامایی و سلامت زایمان و سقط‌جنین اشاره می‌کنند و خواستار برابری میان همه مادران هستند. آن‌ها در این زمینه به «بالا تر بودن نسبت مرگ‌ومیر مادران سیاه»، «کم‌بودن بودجه و ارزش قائل نبودن محافل علمی برای مطالعات مربوط به سیاه‌پوستان» در بریتانیا و در نهایت «لزوم فاصله‌گرفتن از مدل ایدئال برتری‌گرایی سفیدپوست» اشاره می‌کنند. یکی از کاربران می‌نویسد: «حتی وقتی سقط قانونی است، رنگین‌پوست‌ها و تراجنسیتی‌ها لزوماً به سقط‌جنین ایمن دسترسی ندارند».

۱-۱-۲. **برابری در عرصه خانواده** (برابری پدر و مادر) مضمون پرتکرار بعدی است که در ۳ حوزه اصلی کارخانگی، باروری و تولیدمثل و مراقبت از فرزند پیگیری می‌شود. این نویسندگان رسیدن به عدالت و برابری را بدون تقسیم برابر کار خانه ممکن می‌دانند. آن‌ها تأکید می‌کنند در خانه هرکس مسئول کار خود است؛ مادر وظیفه انجام کار خانگی را ندارد و کلیشه‌های جنسیتی در این زمینه باید شکسته شود. زنان در مورد آغاز باروری و پایان آن با مردان حق برابر دارند. رسیدن به برابری تولیدمثل غالباً از دو مسیر امکان‌پذیری از باروری و امکان سقط‌جنین توسط مادر پیگیری می‌شود. به بیان این کاربران تبعیض‌ها گاه قانونی و گاه فرهنگی هستند. یکی از نویسندگان با اشاره به باورهای فرهنگی تبعیض‌زا در زمینه باروری می‌گوید: «وسواس اجتماعی که در مورد بچه داشتن زنان وجود دارد در مورد مردان نیست».

فکر نمی‌کنم هرگز به مردان بی‌فرزند بگویند: «بی‌بچه!» زنان همواره با چنین پرسشی روبه‌رو هستند و حتی در مجلات فراوان به آن پرداخته می‌شود.

نویسندگان می‌گویند وقتی ما طبق کلیشه‌های جنسیتی مراقب اصلی کودک را مادر می‌دانیم باعث بروز نابرابری‌های عمیق‌تر می‌شویم. برای مثال «شکاف خواب جنسیتی» حاصل انتظارات اجتماعی و توزیع نابرابر مسئولیت خانه و مراقبت از فرزندان است و به سلامت مادران آسیب می‌زند. از طرف دیگر مادران وقتی مراقب اصلی در نظر گرفته می‌شوند در کار/شغلشان جدیت کمتری به خرج می‌دهند. آن‌ها پس از زایمان با جریمه مادری^۲ مواجه شوند که باعث می‌شود دست‌مزد و مزایای کمتری دریافت کنند درحالی‌که مردان بعد از بچه‌داری بیشتر کار می‌کنند تا حق بیمه و دست‌مزد پدری دریافت کنند. یکی از مادران از آسیب‌های طولانی‌مدت این روند می‌گوید: «هرج و مرج در مراقبت از کودکان در بریتانیا در درجه نخست زنان را از نیروی کار خارج کرده و به دهه ۵۰ باز می‌گرداند». از سوی دیگر، جامعه چون مسئولیت بیشتر فرزندان را متوجه زنان می‌داند به آن‌ها فشار روانی بیشتری وارد می‌کند. یکی از کاربران به پژوهشی اشاره می‌کند که نشان می‌دهد: «از مادران دوبرابر بیش از پدران در مورد فرزندشان سؤال می‌شود». دیگری می‌نویسد: «از مادران بیشتر انتظار می‌رود خشمشان را کنترل کنند درحالی‌که کودکان آن‌ها را بیشتر خشمگین می‌کنند». این موارد سبب می‌شود «حتی در عادلانه‌ترین زندگی‌ها هم بار عاطفی و ذهنی مادر بیشتر از پدر باشد». به بیان این نویسندگان برخی کلیشه‌های جنسیتی به این تفکر دامن می‌زند. مانند این باور که «همه زنان پرورش‌دهنده‌تر، خون‌گرم‌تر و مهربان‌ترند». کاربران می‌گویند در این زمینه به تغییرات اساسی نیاز داریم همه باید بپذیرند که مراقبت از کودک فقط وظیفه مادر نیست و باید میان پدر و مادر تقسیم شود. به تبع آن مرخصی زایمان به طور برابر به مردان و زنان تعلق بگیرد تا مردان نیز بتوانند مساوی در مراقبت از کودک سهم داشته‌باشند. برخی از آن‌ها به سیاست‌های موفق فنلاند در این زمینه و لزوم الگوگیری سایر کشورها از آن اشاره داشتند. یکی از مادران با اشاره به گروه‌های حامی مادران می‌نویسد: «در دنیای ایدئال من، مادران تنها کسانی نیستند که به چنین گروه‌هایی نیاز دارند. باید از نقش‌ها و انتظارات جنسیتی رها شویم».

۱-۳-۱. **برابری طلبی در عرصه اجتماع** مضمون دیگری است که با ۴ مفهوم اشتغال مادران، سلامت مادران، عدالت قضایی و عدالت ساختاری و محیطی مرتبط است. یکی از دغدغه‌های مهم این کاربران مسئله اشتغال مادران است. آن‌ها می‌گویند مادری نباید موجب نابرابری در اشتغال زنان نسبت به یکدیگر و نسبت مردان شود. برخی از کاربران حمایت از اشتغال انعطاف‌پذیر زنان را راه‌حل این نابرابری‌ها می‌دانند و برخی کار از راه دور را تجویز می‌کنند.

عده‌ای حل مسئله اشتغال زنان را در گرو حل چالش مراقبت از فرزند می‌دانند و می‌گویند: «دولت باید مراقبت را مقرون به صرفه کند تا اشتغال مادران با چالش روبه‌رو نشود». آن‌ها به مواردی اشاره

^۱. child free

^۲. motherhood penalty

می‌کنند که باعث ایجاد یا تشدید نابرابری به‌دنبال مادری می‌شوند. برای مثال یکی از کاربران «گناه مادری»^۱ را باعث نابرابری می‌داند؛ این اصطلاح به حس منفی و ناکارآمدی مادران شاغل در ارتباط با فرزندان اشاره می‌کند که توسط جامعه برای آن‌ها به‌وجود می‌آید و به‌طور غیرمستقیم بر میزان اشتغال آن‌ها تأثیر می‌گذارد. دیگری از ایده «افسر باروری»^۲ در محیط کار می‌گوید که در اصل به‌عنوان سیاست دوستدار والدین و با هدف کنترل کاهش نرخ زادوولد معرفی می‌شود اما نتایج منفی برای اشتغال زنان دارد و به نفع آن‌ها نیست. کاربر دیگری پوستری به اشتراک می‌گذارد که روی آن نوشته: «بارداری و خراب شدن همه چیز، حقایقی در مورد جرمه مادری»^۳، جرمه مادری به شغل زنان و آینده آنان آسیب وارد می‌کند و به ضرر زنان و به‌طورکلی اقتصاد است».

مادری از ضرورت مداخله زنان و نگاه زنانه در این فرایند می‌گوید: برای حل این چالش‌ها «نیاز به زنان بیشتری در مراکز تصمیم‌گیری داریم». کاربران به‌دنبال رفتار عادلانه نظام سلامت در مواجهه با مادران هستند و یکی از مصادیق مهم آن را فراهم کردن امکان سقط جنین قانونی و امن برای مادران برمی‌شمارند. آن‌ها حتی از لزوم وجود امکان سقط امن در زندان‌ها صحبت می‌کنند و آن را از لوازم عدالت سلامت می‌دانند. مسئله بعدی پر بسامد چالش تبعیض نژادی در بیمارستان‌هاست. به بیان این کاربران، وضعیت به‌گونه‌ای پیش‌رفته است که زنان سیاه‌پوست تا حد زیادی اعتمادشان را به خدمات زایمان از دست داده‌اند. معرفی کتاب یکی از فعالیت‌های روشنگرانه در این زمینه است. برای مثال یکی از کاربران کتاب «مادری سیاه من، انگ، نژادپرستی و سیستم» را معرفی می‌کنند. آن‌ها در صفحات مجازی‌شان مردم را به شرکت در تظاهرات‌های مربوط به دفاع از سلامت مادران سیاه‌پوست دعوت می‌کنند.

یکی از کاربران که خود سیاه‌پوست است از سختی کار ضدنژادپرستی خصوصاً در حوزه سلامت برای مادران سیاه در بریتانیا می‌گوید. او پیشنهاد می‌کند معرفی فمینیسم سیاه در برنامه‌های درسی سلامت روان دانشگاه‌ها وارد شود. مسئله بعدی عدالت قضایی است. یکی از کاربران می‌گوید: «مطالعه در مورد سوگیری‌ها در نظام قضایی نشان داده غالباً قاضی‌ها در پرونده‌هایی مانند خشونت خانگی و ادعای سوء استفاده جنسی کمتر طرف‌دار مادرند».

مسئله دیگر در عدالت اجتماعی، شکایت از مردانه بودن ساختارها و محیط‌های اجتماعی بود. یکی از این مادران می‌نویسد: «ما در جامعه‌ای زندگی می‌کنیم و در محیط‌هایی کار می‌کنیم که توسط مردان و برای مردان طراحی شده است؛ بنابراین با یک نبرد سخت روبرو هستیم که سعی می‌کنیم زندگی خود را با سیستم‌هایی که از ما پشتیبانی نمی‌کنند تطبیق دهیم. این کار مثل این است که بخواهیم یک کلید را به‌زور در قفل اشتباهی وارد کنیم».

1. mother guilt

2. fertility officer

3. motherhood penalty

۲-۱. خودمختاری

مفهوم خودمختاری پس از برابری بیشترین فراوانی را به خود اختصاص داده است. خودمختاری در دو حوزه پیگیری می‌شود. خودمختاری مادر، به رسمیت شناختن کنترل و اختیار زن بر بدن خودش و خودمختاری فرزند.

این کاربران طرفدار حق مطلق انتخاب مادر درانتخاب فرزند آوری، نوع زایمان، نوع شیردهی و سقط جنین و به طور کلی خودمختاری زنان در کنترل بدن شان هستند و توجه به تقاطع‌ها را در این مسئله ضروری می‌دانند. برای مثال بسیاری از این زنان در مورد روند زایمان از مؤسسات مامایی و آمادگی پیش از زایمان و گرفته تا رفتار پرسنل بیمارستان نقد دارند. آن‌ها این مؤسسات را جایی برای انضباط بدن و شکل‌گیری بدن‌های مطیع می‌دانند و از عدم کنترل بر بدنشان در این فرایند شکایت دارند. یکی از کاربران تجربه زایمانش را چنین توصیف می‌کند: «این تجربه به‌تنهایی مانند زندان، بردگی، تجاوز به عنف بود و من کنترلی بر بدنم نداشتم». آن‌ها «تلاش برای تغییر فرهنگ کلاس‌های دوران بارداری» و «اعتراض گسترده علیه نظام بهداشتی درمانی بیمارستان‌ها» را ضروری می‌دانند.

کاربران در مورد شیردهی نسبت به دو مسئله انتقاد دارند. نخست اینکه انتخاب شیر مادر یا شیرخشک باید به آنان واگذار شود و بقیه در این زمینه دخالت نکنند حتی در حد توصیه؛ چرا که این کار به مادران فشار وارد می‌کند. مسئله بعدی نقد محدودیت و ممنوعیت شیردهی در مکان‌های عمومی و جنسی کردن/انگاشتن بدن زن است. یکی از مادران به دستور ترک دادگاه توسط قاضی برای شیردهی کودک اشاره می‌کند و می‌گوید: «مجازات به‌خاطر آنچه جامعه از مادران می‌خواهد نه برای ترک آن». آن‌ها استانداردسازی (استانداردسازی) از مادری را حرکت در جهت سلب اختیار و آزادی زن می‌دانند. این موضوع که در شبکه‌های اجتماعی رایج است، یک‌بار به‌لحاظ ظاهری و یک‌بار به‌لحاظ شخصیتی اتفاق می‌افتد. غالباً مردم انتظار دارند مادر پس از زایمان به‌سرعت به وزن و اندام ایدئال برسد. فمینیست‌ها با بیان آسیب‌های این نگرش برای مادران با آن مخالفت می‌کنند و با به اشتراک گذاشتن واقعیت‌های بدن یک مادر (مانند چاقی یا ترک پوستی) با دیگران این استانداردها را به چالش می‌کشند. یکی از کاربران چنین می‌نویسد: «جامعه با بچه‌دار شدن کسانی که رحم دارند موافقه ولی بهشون حس منفی میده چون شبیه نسخه مجله‌ای از خودشان نیستند» از سوی دیگر آن‌ها نسبت به استانداردسازی از شخصیت و رفتارهای مادر و ارائه یک الگوی بی‌عیب و نقص از مادری در قالب «مادر خوب» نیز انتقاد دارند و آن را افسانه‌سازی و اسطوره‌سازی می‌دانند که به مادران آسیب وارد می‌کند. کاربران در این زمینه می‌نویسند: «این استانداردسازی به مادران حس گناه می‌دهد»، «اصطلاح مادر خوب غالباً برای قضاوت زنان به کار می‌رود» و «القای مادر بد بودن زنان را از نیروی کار خارج می‌کند». آن‌ها می‌گویند هم مادران خودشان را با این استانداردها می‌سنجند و به خودشان برچسب می‌زنند و هم جامعه. چاره این کار از منظر کاربران به چالش کشیدن اسطوره مادری و کنارگذاشتن احساس گناه در مورد کاستی‌های احتمالی مادری است. مثلاً هر مادری نیاز به‌تنهایی دارد و این مخالف دوست‌داشتن بچه‌ها نیست.

کاربران با اشاره به «غلط بودن پیوند ذاتی بین زن بودن و مادری» فشار جامعه به زنان برای مادر شدن را اشتباه و مخالف انتخاب و اختیار آن‌ها می‌دانند. آن‌ها می‌گویند: «پیوند زن بودن به مادری یا رحم مطابق هنجارهای مردسالارانه است» «جامعه باید در مورد این ایده که همه زنان باید مادر شوند تجدیدنظر کند» یا آن قدر زن بودن به مادری گره خورده که امکان انتخاب برای مادر بودن نمانده و ما نیاز به «مختل کردن رابطه زنانگی و مادری داریم که با یک لنز متقاطع امکان‌پذیر است». دیگری می‌گوید: «بت انگاشتن مادری» و این ایده که «زنان بدون فرزند ناقص هستند» کاملاً اشتباه و نوعی زن‌ستیزی است. این کاربران حق آزادانه سقط جنین را یکی از مصادیق احترام به حق اختیار و آزادی زنان بر می‌شمارند و با شعار «بدن ما انتخاب ما» و با اشاره به اینکه حق تولیدمثل حق بشر است تأکید دارند این حق باید در دست مادران باشد و نه «مردانی که هیچ‌گاه باردار نخواهند شد». یکی از کاربران می‌گوید: «زنان باردار نباید مادر نامیده شوند چرا که استدلال مخالفان سقط جنین همین است» دیگری با اشاره به «فردی بودن انتخاب سقط جنین» خواستار احترام دیگران به این تصمیم شد. آن‌ها علاوه بر آزادی و اختیار مادر خواستار به رسمیت شناختن خود مختاری فرزندان نیز بودند و کنترل بیش از حد آن‌ها را مذموم می‌دانستند. برای مثال «تربیت جنسیتی» فرزند از این جهت که جلوی انتخاب جنسیت او توسط خودش در آینده را می‌گیرد مذموم دانسته شده است. همچنین کنترل بدن و رفتار فرزندان اشتباه است؛ یکی از مادران می‌نویسد: «به نظر من وحشتناک است که چگونه کنترل (پلیسی) زود هنگام بر بدن دختران شروع می‌شود و اغلب والدین و مادران در این امر نقش دارند».

۲-۲. سکولاریسم؛ این فمینیست‌ها غالباً با احکام دینی و حاکمیت دین مخالفت می‌کنند و آن را مردسالارانه می‌دانند. از جمله این احکام سقط جنین است. یکی از کاربران «شبه علم، دین و قوانین مزخرف در حوزه مادری» را کنار یکدیگر می‌گذارد و مخالفت خود را با آن اعلام می‌کند. دیگری تصویر پاپ را به اشتراک می‌گذارد و می‌نویسد: «مادری از پیش تعیین شده نیست و سلب استقلال از مادری غیرانسانی است». تقدس‌انگاری مادری چه از سوی دین باشد و چه فرهنگ مردود است و مادری تنها یک برساخته اجتماعی است که مادران باید در آن نقش فعال داشته باشند.

دغدغه دیگر این مادران حفظ استقلال و فردیت مادر است. در پست‌های آنان استقلال هویتی و رفتاری نسبت به فرزند، همسر و حاکمیت مطرح می‌شود. یکی از کاربران در این زمینه از مخاطبان کمک می‌خواهد: «چگونه مادر می‌شوید و درعین حال یک فرد مستقل هستید؟» کاربر دیگری با اشاره به پسران مادری^۱ می‌گوید در فرهنگ مردسالار زنان با فرزند پسر خود ارزش پیدا می‌کنند و هویت مستقل ندارند. آن‌ها درعین حال زن سنتی^۲ را که تمام محتوای زندگی‌اش زیبا کردن زندگی شوهرش است و به او وابسته است را به چالش می‌کشند. یکی از نمونه‌های مهم استقلال‌طلبی از حاکمیت اشاره به تفاوت میان مادربودگی و مادرانگی است. مادری بر تجربه شخصی مادر متمرکز است و مادرانگی تجویز

^۱. boy mom

^۲. Trade wife

حاکمیت است. یکی از کاربران می‌نویسد: «ما باید بر مادربودگی^۱ تمرکز کنیم نه مادرانگی^۲». تلاش برای در اختیار گرفتن سقط‌جنین مصداقی است که این سه‌لایه را دربرمی‌گیرد. سیالیت مادری؛ آن‌ها پیوند ذاتی زایمان با مادری را به چالش می‌کشند و با فرزند خواندن سگ‌ها و حیوانات خانگی دایره مادری را گسترش می‌دهند. از طرف دیگر مردهای تراجنسیتی^۳ و افراد بدون جنسیت^۴ هم می‌توانند مادر شوند و مادری با زنانگی نیز پیوند استوار ندارد».

۲. الگوهای هنجاری

۲-۱. بیان مختصات تربیت فمینیستی این کاربران مادری را جزئی از مبارزه فمینیستی خود می‌دانند و خانه و خانواده و به‌خصوص مادر را مهم‌ترین پایگاه برای انتقال ارزش‌های فمینیستی به فرد می‌دانند. یکی از کاربران می‌نویسد: «اگر شخصی سیاسی است پس مادری می‌تواند عمیق‌ترین کنش سیاسی باشد» دیگری می‌نویسد: «برای رهبرانتان بنویسید، توی خیابان ظاهر بشید ولی ارزش داشتن خانه‌ای که در آن صلح، احترام، عدالت آزادانه اجرا می‌شود را دست کم نگیرید» آن‌ها معتقدند «تغییر از خانه شروع می‌شود» و «مادر بودن فضایی است برای اقدام سیاسی، شاید در مقیاس بزرگ، اما اساساً در کوچک‌ترین و قدرتمندترین عرصه: خانه شما».

کاربران هم تربیت فمینیستی دختران و هم پسران را ضروری می‌دانند؛ ولی تأکید بیشتر بر تربیت پسران فمینیست است. یکی از مادران می‌نویسد: «آموزش فمینیستی به پسران در مورد بدن زنان، ذهن زنان و حرف زنان یعنی دختران پیشرفت می‌کنند». مادر دیگری می‌گوید: «فقط زنان و دختران به توانمندسازی نیاز ندارند، پسران و مردان نیز باید به باورهای مشترکی برسند». آن‌ها به یک اشتباه رایج مادران در مورد تربیت دختران نیز اشاره می‌کنند و آن انتقال باورهای منفی در مورد خودشان هست. یکی از کاربران با اشاره به تجربه تلخ خود در این زمینه می‌نویسد: «من نمی‌توانم به شما بگویم که چند زن مادر در نمایشگاه کریسمس مدرسه شیرینی می‌خریدند و می‌گفتند اوه من در ریاضیات مزخرف هستم!»^۵ تربیت غیرجنسیتی کودکان یکی از اصولی است که مادران فمینیست به آن متعهد هستند. یکی از مادران از علاقه دخترش به برگزیده شدن در لیگ فوتبال می‌نویسد و امیدش به تغییرات آینده را اعلام می‌کند. دیگری از مشارکت دادن پسرش در کارهای خانه و لزوم آموزش آشپزی به پسران می‌گوید. آن‌ها معتقدند نباید رنگ‌ها و اسباب‌بازی‌ها را به جنس خاصی منتسب کرد. یکی از مادران می‌گوید: «تقویت اجتماعی اس‌تی‌ای‌ام^۶ بین پسران بسیار ظریف و فراگیر است. در خانه شخصیت بیشتر داستان‌های مربوط به اس‌تی‌ای‌ام که می‌خوانیم دختران هستند. همچنین بیشتر زندگی‌نامه دانشمندان در قفسه‌ها (مربوط به دختران است)». موی بلند پسران یکی از نمودهای تربیت غیر جنسیتی در برخی صفحات

^۱. mothering

^۲. motherhood

^۳. Transgender

^۴. Non-binary gender

^۵. STEM یک اصطلاح و مخفف mathematics, science, technology, engineering است که در معرفی رشته‌های دانشگاهی علمی تکنولوژی مهندسی و ریاضیات کاربرد دارد.

فمینیستی است. یکی از مادران می‌گوید «غالباً او را با دختر اشتباه می‌گیرند و اما من به مبارزه ادامه می‌دهم». این مادران درعین حال که خودشان با نژادپرستی مقابله می‌کنند تربیت حساس به نژادپرستی را برای کودکان خود ضروری می‌دانند. برای مثال یکی از مادران از تجربه بردن فرزندانش به نمایشگاه هنری ضدنژادپرستی و الهام گرفتن از آن می‌نویسد.

آن‌ها همچنین به حفظ محیط‌زیست اهمیت می‌دهند. یکی از کاربران با به چالش کشیدن ایده پدرسالارانه از برخورد با طبیعت می‌نویسد: «به پسران یاد بدهید طبیعت را دوست داشته باشند نه اینکه بر آن چیره شوند».

کاربران بزرگداشت شخصیت فرزند را از ضروریات رشد مناسب کودک بر می‌شمارند. مادری از حرف زدن با نوزاد چندماهه خود می‌گوید و دیگری از وقت گذاشتن برای بیرون رفتن و فیلم دیدن با فرزندان. در نهایت تشویق فرزند به داشتن تجربه‌های جدید و به رسمیت شناختن اختیار و آزادی کودک در کنار آگاهی بخشی به او در پست‌ها دیده می‌شود.

۲-۲. مطالبه‌گری، مقاومت و مبارزه

بیان مطالبات مادران از دولت یکی از پرتکرارهای این صفحات است. تلاش برای تحقق سیاست‌های دوستدار خانواده، قوانین حمایتگرانه از مادران در اشتغال و قانونی شدن سقط‌جنین از جمله این مطالبات هستند. آن‌ها فنلاند را به‌عنوان پیش‌تاز حوزه برابری جنسیتی و حمایت از خانواده معرفی می‌کنند. یکی از کاربران با اشاره به سیاست‌های اشتباه بریتانیا می‌نویسد: «آن‌ها فریاد می‌زنند بچه داشته باشید، نرخ باروری در حال کاهش است و سپس هیچ کاری برای حمایت از مادران و کودکان انجام نمی‌دهند».

این زنان گرچه خودشان کاربر فضای مجازی هستند؛ ولی مواجهه‌شان با این فضا از جنس **مقاومت** است. برای مثال آن‌ها تصمیم می‌گیرند فرزندانشان را دور از رسانه‌های اجتماعی نگه دارند یا توجه را به آسیب‌های اینترنت برای کودکان جلب می‌کنند: «اینترنت پاسخی برای نابرابری، بی‌سوادی و کسالت کودکان نیست». آن‌ها از سوی دیگر استانداردهای مادری در فضای مجازی را به چالش می‌کشند: «و من نمی‌خواهم معیارهای رسانه‌های اجتماعی نحوه سنجش من را به‌عنوان یک مادر دیکته کند». آن‌ها در مقابل استانداردهای مادری در شبکه‌های اجتماعی می‌ایستند. یکی از این استانداردها (استانداردها) لاغری و تناسب‌اندام مادر پس از زایمان است. آن‌ها با به اشتراک گذاشتن تصویر بدن برهنه خود تلاش دارند بدن واقعی یک مادر را حین و پس از زایمان نشان دهند و از حس منفی دیگر مادران کم کنند. آن‌ها گاهی با به اشتراک گذاشتن تصاویر تن‌کامه^۱ از بدن خود سعی در ساختن استانداردهای جدید و زیبایی‌شناسی جدیدی مبتنی بر بدن مادر باردار دارند. البته گاهی با تصویری از ورزش کردن خود و ارسال کدهایی مربوط به رسیدن به اندام ایدئال ناخودآگاه به استانداردهای بدن مادر دامن می‌زنند.

^۱. Erotic

چالش بعدی این مادران پرهیزه (تابو) بودن شیردهی به نوزاد در مکان‌های عمومی است که آن‌ها را به‌سختی می‌اندازد. مقاومت و مبارزه در این حوزه از طریق به‌اشتراک‌گذاری تصاویر شیردهی آن‌ها در مکان‌های عمومی و خصوصی در فضای مجازی انجام می‌شود.

۲-۳. انتقال حس خوب مادری

یکی از پرتکرارها در این صفحات تلاش برای انتقال حس خوب مادری است. گرچه غالباً از این صحبت می‌کنند که مادران باید حق نشان‌دادن احساسات منفی خود را داشته باشند و حتی اگر از فرزندآوری پشیمان هستند بتوانند آن را بازگو کنند؛ ولی این مسئله را در صفحات خودشان کمتر می‌بینیم. آن‌ها با به‌اشتراک‌گذاری تصاویر صمیمانه با فرزندان خود در موقعیت‌های مختلف حس نزدیکی عمیق خود با فرزندشان را به تصویر می‌کشند. یکی از مادران با به‌اشتراک‌گذاری عکس نوزاد در آغوشش می‌نویسد: «مثل چسب بهت چسبیده، اخیراً به من پرچسب خوش‌شانسی زده‌اند و این برای مدت طولانی با من باقی مانده... ما یکی هستیم» دیگری از رابطه یادمانه^۱ و خویش با مادرش می‌نویسد: «امروز بعد از تماس‌های زیاد با مادرم برای نخستین مولی آچار درست کردم. من می‌دانم؛ مانند او نخواهد شد چیزی ذاتاً جادویی در آشنایی او وجود دارد».

آن‌ها روز مادر را به مادران فمینیست تبریک می‌گویند و تصاویر بزرگداشت این روز را توسط اطرافیان و خانواده‌شان به‌اشتراک می‌گذارند. یکی از کاربران می‌نویسد: «روز مادر مبارک؛ به شما مادران جنبش‌ها، کوه‌ها، نگهبانان سنت‌ها، هنرمندان، مبتکران، خالقان و مبارزان راه آزادی» دیگری از برگزاری رویداد مادران و خانواده‌ها در بریتانیا خبر می‌دهد.

آن‌ها در پست‌های خود فرزند را موجودی ارزشمند معرفی می‌کنند: «این فرد کوچک خورشید است و ما سیارات دیگری هستیم که خورشید را دوره می‌کنند». یا «ما از بیمارستان کمی تاریک در نور یک روز باشکوه آفتابی اما سرد ژانویه بیرون رفتیم، درحالی‌که گران‌بهارترین بسته جهان را حمل می‌کردیم...» و جسته‌وگریخته به فواید مادری نیز می‌پردازند همچون: درک معنای عشق و یا برانگیختن خلاقیت فردی. نمایش بدن برهنه مادر یک‌بار در قالب مبارزه با استانداردهای پیگیری می‌شود و بار دیگر در قالب قدردانی. مادران با به‌اشتراک‌گذاری تصاویر بدن خود قدردانی‌شان را از همراهی بدنشان در طی بارداری نشان می‌دهند. یکی از کاربران با به‌اشتراک‌گذاری تصاویر بدن برهنه خود می‌نویسد: «به‌خاطر همه چیز ممنونم».

۲-۴. تشکیل و تقویت حلقه‌های ارتباطی مادرانه

این مادران از تلاش‌هایشان برای شکل‌دهی به جمع‌های مادرانه می‌گویند. از رویدادها و کمپین‌های مجازی مشترک تا دوره‌های دوستانه حضوری، آن‌ها بر اهمیت بیان تجربیات مادرانه تأکید می‌کنند و به شکل‌گیری یک اتحاد مادرانه می‌اندیشند. یکی از کاربران می‌نویسد: «تغییر از خانه شروع می‌شود و هیچ‌کدام از ما نمی‌توانیم آن را به‌تنهایی انجام دهیم». دیگری از اشتباه بودن شرم نسبت به کمک

^۱. Nostalgie

خواستن و لزوم کمک کردن به یکدیگر در این مسیر می‌گوید. آن‌ها می‌خواهند با این اشتراک‌گذاری‌ها راه را برای مادرها هموارترکنند: «همیشه از داشتن یک گفت‌وگو خوشحالم به‌خصوص اگر بتواند شرایط را برای والدینی که دانشجوی دکتری هستند بهتر کند». یکی از کاربران می‌نویسد: «به اشتراک گذاشتن داستان‌های مادرانگی و مادر بودگی به ما نشان می‌دهد مادر شدن اشکال متفاوتی دارد و انتخاب‌ها، ناامیدی‌ها، اضطراب‌های ما تا حد زیادی به اینکه چه کسی هستیم بستگی دارد». این به اشتراک‌گذاری منحصر به تجربیات خوب در مورد مادری نیست و تجربیات سخت را هم دربرمی‌گیرد. یکی از مادران با اشاره به موانع این مسیر چنین می‌نویسد: «پرهیزها (تابوها) و برچسب‌ها باعث می‌شوند نتوانیم در مورد تجربیات خود صحبت کنیم و داستان‌هایمان را به اشتراک بگذاریم» اما باید مصمم باشیم.

۵-۲. تأکید بر آگاهی، مطالعه و آموزش

آن‌ها آموزش را برای انتقال ارزش‌های فمینیستی ضروری می‌دانند. یکی از کاربران به‌طور خاص بر آموزش فمینیستی تمرکز کرده و دوره‌هایی در این زمینه برای والدین و آموزگاران طراحی کرده است. دیگری به نقش مهم والدین در این مسیر اشاره می‌کند و آن را عامل مقاومت در برابر ایده‌های حاکمیت می‌داند «وقتی والدین در شکل دادن به فرزندان خود مشارکت نمی‌کنند، جامعه حکومت کامل می‌کند و جامعه در حال حاضر به فرزندپروری پسران گند می‌زند!» آن‌ها مادران را تشویق می‌کنند تا به آموزش‌های جنسیتی معلمان حساس باشند و با آن مقابله کنند. یکی از کاربران از ضرورت آموزش مهارت تفکر انتقادی به فرزندان می‌نویسد: «به فرزندم اجازه می‌دهم محتوای راست‌گرا و نویسندگان محافظه‌کار را بخواند و درعین حال به آن‌ها تفکر انتقادی را آموزش می‌دهم».

کاربران کتاب‌های زیادی در صفحه‌شان معرفی می‌کنند. برخی از کتاب‌های معرفی شده: تجربه شخصی یک مادر از بدن و مادری / مجموعه کتاب به‌سوی عدالت / مانیفست مادری / بهترین کتاب‌های جهان در حوزه مادری ۲۰۲۰ / چشم انداز فناوری در تجربه زنان سیاه از بارداری تولد و بعدش و مانند آن البته آگاهی بخشی در این صفحات منحصر به مطالعه کتاب نیست و از شیوه‌های مختلفی انجام می‌گیرد از «آشنایی کودکان با مجسمه امیلی پانکراست و معرفی شخصیت او» تا «پوشیدن لباس منقش به شعار فمینیستی» و «رفتن به گالری هنری یک مادر هنرمند و الهام گرفتن از او» تا «استفاده از داستان‌ها و نمایش‌های کودکان» همگی فعالیت‌هایی در این مسیرند. یکی از مادران به اهمیت پژوهش‌های کیفی در این مسیر اشاره می‌کند و می‌گوید: «پژوهش کیفی در دنیای پژوهش بسیار کم ارزش است و اغلب به داستان تقلیل می‌یابد در حالی که برای پیشبرد اهداف ما بسیار مهم و لازم است».

۶-۲. خودمراقبتی

سلامت روان و سلامت جسم مادران همواره از سوی این کاربران دنبال می‌شود. یکی از کاربران می‌نویسد: «یک نفر دو سال بعد تولد طول می‌کشد تا دوباره احساس خودش را داشته باشد. دو سال کامل برای بازگشت هورمون‌ها به حالت عادی، دو سال کامل برای اینکه شیمی مغز تعادل بیابد. پس با خود مهربان و صبور باشید از پشش برمی‌آید». ورزش کردن، مراجعه به تراپی، تعریف برنامه‌های شاد و

به‌طورکلی دنبال کردن ایده‌ی مادر شاد در این صفحات به‌وفور دیده می‌شود. به عقیده این کاربران مادران نباید تمام وجودشان را وقف شادی و خوشی همسر و فرزندان کنند و شادی و رضایت خود را فراموش یا قربانی کنند. تنها یک مادر شاد می‌تواند فرزندان شاد داشته باشد. البته این ایده گاه به‌افراط کشیده می‌شود.

۲-۷. نمایش ارتباطات خانوادگی

پدر غالباً در روایت‌های این صفحات غایب است و تنها در مناسبت‌های بسیار خاص به‌طور محدود به او پرداخته می‌شود هرچند این مواجهه غالباً از جنس قدردانی است. در برخی از این صفحات هیچ‌گاه اثری از او نیست و مخاطب اصلاً متوجه نمی‌شود که آیا این خانواده با پدرشان زندگی می‌کنند یا نه.

درعین حال اهمیت به روابط بین‌نسلی دیدار مادر بزرگ و پدر بزرگ و تقویت پیوندهای خانوادگی در اثر و به‌خاطر وجود کودکان بیشتر دیده می‌شود. مثلاً یکی از مادران بهترین شیوه استفاده از مرخصی مادرانه‌اش را بودن در کنار خانواده‌اش می‌داند: «نمی‌توانستم آن را بهتر از دخترانم و پدر بزرگ و مادر بزرگشان خرج کنم». دیگری می‌گوید: «ما چند سال دور از خانه زندگی کردیم، اما زمانی که دومین فرزند ما حدوداً ۱۸ ماهه بود به منچستر بازگشتیم تا به خانواده نزدیک‌تر باشیم».

۲-۸. نمایش واقعیات مادری

این مادران تأکید زیادی بر واقع‌گرایی در فهم و بازنمایی مادری داشتند و مخالف ارائه تصویر رؤیایی و ایده‌آلاز مادری بودند. به بیان آن‌ها مادری در اصل آمیخته‌ای از سختی‌ها و رنج‌ها با لذت‌ها و شادی‌ها است. یکی از کاربران می‌گوید حتی در بزرگداشت و جشن روز مادر باید یادآوری کرد که «مادری آمیزه‌ای از عشق و خشم است نه فقط عشق و محبت». «بدن باردار هم خسته و هم قدرتمند است»، «فراز و نشیب‌های مادری را باید گفت»، «سختی‌های غیرقابل تصور مادری را باید گفت». یکی از این کاربران می‌گوید: «بارداری سخت‌ترین سال زندگی‌ام بود، و چیزهای زیادی در مورد خودم یاد گرفتم؛ اما مهم‌تر از همه اینکه چقدر می‌تونم عاشق باشم». آن‌ها از چالش‌های مادری گفتند: از «نزدیکی به طلاق در یک سال نخست تولد»، از «درک نکردن نیازهای مادران توسط مردان و شکل‌گیری قوانین آسیب‌زننده در محیط‌های اجتماعی» و «سختی‌های تحصیل مادر مهاجر مجرد» از فشار بیشتر روی مادران به‌خاطر «ممنوع کردن کودکان از برخی فضاها یا مشروط کردن آن‌ها به رفتارهای خاص». این کاربران تأکید داشتند باید پرهیزه (تابو) های این مسیر را بشکنیم و حرفمان را بزینم حتی زمانی که از مادری پشیمان هستیم بگوییم، «پشیمانی مادر متفاوت از پشیمانی پدر است و پرهیزه (تابو) شده» هرچند حتی «حس خشم، گناه، سرخوردگی» هم برای مادران پرهیزه (تابو) است. یکی از کاربران از آسیب‌های چنین روندی می‌گوید: «انتظار شاد دیدن همیشه‌ی مادران به آن‌ها فشار وارد می‌کند» و «هیستریک تلقی کردن نگرانی‌های مادران فقط باعث می‌شود آن‌ها را پنهان کنند».

بحث و نتیجه‌گیری

تحلیل پست‌های کاربران ما را به ارزش‌ها و اصول فعالیت آن‌ها رهنمون کرد و درعین حال هنجارهای عملی مبتنی بر این ارزش‌ها را نشان داد. آن‌ها بیش از هر چیزی به ایده برابری پای‌بند بودند و آن را در روابط خانوادگی و اجتماعی و قوانین و سیاست‌ها دنبال می‌کردند. این ایده یک‌بار در قالب «برابری جنسیتی» پیگیری می‌شود و به تبعیض‌ها و نابرابری‌های میان پدران و مادران در خانواده و اجتماع می‌پردازد، بار دیگر در قالب «برابری نژادی» ظاهر می‌شود و بر تبعیض‌های میان مادران سفید و رنگین‌پوست معطوف می‌شود و درنهایت در قالب «برابری گرایش‌های جنسی» به برابری میان مادران دگرجنس‌گرا و افراد متعلق به گروه ال‌جی‌بی‌تی کیو^۱ می‌پردازد. درنهایت با ایده اینترسکشنالیته^۲ سطوح مختلف نابرابری به هم پیوند می‌خورد. آن‌ها به‌وسیله گره‌زدن سطوح مختلف نابرابری به یکدیگر به خواسته‌های نامتعارفشان مشروعیت می‌بخشند.

این کاربران در مرتبه بعد بر ایده خودمختاری تأکید زیادی دارند و آن را در دو سطح پیگیری می‌کنند: نخست، خودمختاری مادر و به‌رسمیت شناختن کنترل او بر بدن خودش (مانند انتخاب فرزندآوری، سقط‌جنین، نحوه زایمان، شیردهی و مانند آن) و در مرتبه دو، خودمختاری فرزند و به‌رسمیت شناختن اختیار و آزادی او در تصمیم‌گیری‌هایش (مانند مخالفت با انتخاب رنگ‌ها و اسباب‌بازی‌های جنسیتی دخترانه و پسرانه) برای فرزندان و کنترل زود هنگام بدن دختران).

در نظر آن‌ها تقدس انگاری مادری چه از سوی دین باشد و چه فرهنگ مردود است؛ مادری تنها یک برساخته اجتماعی است که در طول زمان تغییر می‌کند و خود مادران باید در آن نقش فعال داشته باشند. این کاربران هیچ‌گاه در پیشنهادها و اصلاحات قانونی که پیگیری می‌کنند به دین و هنجارهای دینی ارجاع نمی‌دهند و بالعکس در بسیاری از موارد همچون سقط‌جنین یا به‌رسمیت شناختن حقوق ال‌جی‌بی‌تی کیوها قانون دینی را مردسالارانه عنوان می‌کنند و به مقابله با آن بر می‌خیزند.

در اندیشه این کاربران استقلال و فردیت مادر بسیار مهم است. آن‌ها در دو بعد هویتی و عملکردی در جست‌وجوی استقلال از فرزند، همسر و حاکمیت هستند. درنهایت به نظر آن‌ها مفهوم مادری سیال است و صرفاً به کسی که فرزند به دنیا می‌آورد مادر نمی‌گویند.

آن‌ها بهترین مکان برای انتقال ارزش‌های خود را خانه و خانواده معرفی می‌کنند و مادر را مرکز تغییرات می‌دانند؛ لذا پرسامدترین مسئله در این صفحات چگونگی تربیت فمینیستی فرزندان است. در این مسیر تربیت پسران فمینیست مهم‌تر ارزیابی شده و تأکید بیشتری بر آن می‌شود. برخی از مؤلفه‌های مهم در تربیت فمینیستی عبارتند از: «تربیت غیرجنسیتی»، «مقابله با نژادپرستی»، «اهمیت به طبیعت»، «بزرگ‌داشت شخصیت فرزند» و «احترام به آزادی و اختیار او».

^۱ LGBTQ اختصاری از Lesbian, Gay, Bisexual, Transgender, Queer به معنای زنان هم‌جنس‌گرا، مردان هم‌جنس‌گرا،

ترانجسیتی‌ها...

^۲ intersectionality

در عمل مطالبه‌گری از دولت و ساختارها در راستای احقاق حقوق مادران، مقاومت و مبارزه با پرهیزه(تابو)های فرهنگی و فرهنگ‌های ضد برابری جنسیتی و مبارزه با استانداردهای از مادری و ندیدن تفاوت‌ها در دستور کار قرار دارد. آن‌ها در عین حال به دنبال انتقال حس خوبشان از مادری هستند و به فواید مادری اشاره می‌کنند. یکی از راهبردهای مهم این زنان تشکیل و تقویت حلقه‌های ارتباطی مادرانه و کمک به حل مشکلات یکدیگر است. آگاهی مطالعه و آموزش در هسته فعالیت‌های این زنان قرار دارد. آن‌ها کتاب معرفی می‌کنند و به دنبال راه‌های جدید ارتقا آگاهی‌هایشان هستند. به خودمراقبتی اهمیت می‌دهند و تأکید می‌کنند نباید خود را وقف همسر و فرزندان کنیم و لازم است به میزان کافی به شادی و سلامت خودمان هم بپردازیم. پدر غالباً در روایت‌ها غایب است. اما ارتباطات خانوادگی با نسل قبل لازم و مؤثر معرفی می‌شود. این کاربران به دنبال شکست تصویر آرمانی از مادری با اشاره به واقعیت‌های آن هستند و معتقدند در معرفی مادری باید رنج‌ها و خوشی‌ها توأمان مطرح شود و بیان چالش‌ها به حل آن‌ها کمک می‌کند.

به این ترتیب یافته‌ها با نتایج پژوهش‌های پیشین همخوانی داشت و آن‌ها را تکمیل کرد. مقابله با «استانداردهای مادری» و «ایدئولوژی مادر خوب/کامل» و «به چالش کشیدن هویت/نقش‌های جنسیتی» از نقاط مشترک این پژوهش‌ها بود و معرفی بنیان‌های نظری و الگوهای کنشگری این مادران از دستاوردهای پژوهش پیش رو است.

در یک نگاه کلی و با ارجاع به نظریه آدرین ریچ می‌توان گفت در این صفحات مادران با بیان تجربه زیسته خود «مادر بودگی»^۱ از مسیر خرده‌روایت‌ها و کنشگری مجازی‌شان به مقابله با ایده‌هایی چون «مادری فشرده» و «مادری جدید» که توسط نهاد مادری «مادرانگی»^۲ تولید شده‌اند و بر فضای مجازی سیطره یافته‌اند، برمی‌خیزند. اما به نظر می‌رسد این صرفاً یک مقاومت آگاهانه نیست؛ بلکه نوعی هم‌اوردطلبی است. به بیان دیگر قبیله/جماعت مادران علیه نظام پدرسالارانه قیام کرده‌اند. ارکان این ایده آغاز تغییرات از خانه با تأکید بر نقش مادر، لزوم هم‌بستگی مادران و مبارزه با نظام پدرسالار است. هدف محو اقتدار پدرسالارانه است و پدرها هم می‌توانند و باید در این مسیر با مادران متحد شوند. این اندیشه با فروپاشی اقتدارگرایی پدرانه شاهد دموکراسی مادرانه خواهیم بود. هرچند به نظر می‌رسد مادران در نظم جدید به دنبال اقتدارگرایی نیستند و نمی‌خواهند در جایگاه پدر بنشینند و به دنبال تمرکززدایی هستند؛ اما در عین حال خواستار حاکمیت نگاه مادرانه و معرفت مادرانه بر جامعه‌اند. در موج دو، ایده خواهری جهانی^۳ را داشتیم که در آن زنان به مثابه خواهران همراه و هم‌دل به مبارزه با نظام پدرسالاری برخاستند. در اینجا شاهد تقابل و هم‌اوردی مادران با نظام پدرسالارانه هستیم. در عصر حاضر این مبارزه در فضای مجازی و با استفاده از امکانات آن انجام می‌شود. از ترکیب یافته‌ها با نظریه

^۱. mothering

^۲. motherhood

^۳. sisterhood

فمینیسم سایبر و با ارجاع به معنای سایبر که در ادبیات نظری اشاره شد می‌توان به ایده‌های مادر سایبر^۱ شکل داد. این ایده به حکمرانی مادران/ مادرانه بر فضای سایبری و فراتر از آن با استفاده از امکانات این فضا اشاره دارد.

با مذاقه در مضامین استخراج شده در این صفحات تطابق حداکثری با ایده‌های پست مدرن (توانا، مولوی نسب، ۱۳۹۱) دیده می‌شود و به نظر می‌رسد فضای پست مدرن بستر خوبی برای بیان و اجرای حاکمیت مادران/ مادرانه ایجاد کرده‌است. برای مثال این کاربران به‌دنبال شکستن کلان روایت‌ها و برجسته کردن روایت‌های شخصی مادران هستند. آن‌ها به‌دنبال اسطوره‌زدایی از مادری هستند. به جای رقابت که در ذات مدرنیته وجود دارد بر مشارکت و همکاری تأکید می‌کنند و توجه خود را از ایده‌های فردگرایانه مدرن به ایده‌های ارتباط‌گرایانه پسامدرنی معطوف کرده‌اند. به جای تأکید بر عقل، تجربه و وحی بر شهود متمرکز هستند و برای احساسات جایگاه ویژه‌ای قائل هستند. به خرده فرهنگ‌ها اهمیت می‌دهند و بیش از مبارزه فردی بر مبارزه گروهی تأکید دارند. آن‌ها تفاوت‌ها را می‌بینند و به آن اهمیت می‌دهند. با اقتدارگرایی و تمرکزگرایی که در اینجا نماد آن پدرسالاری است مبارزه می‌کنند. آن‌ها طرفدار خود آفرینندگی اند، بر روش‌های کیفی تأکید دارند و نسبت به کسانی که آن‌ها را داستان‌هایی ساده می‌انگارند منتقدند. آن‌ها به طبقه‌بندی‌های اجتماعی حساس هستند و به‌دنبال معطوف کردن توجه از مرکز به حاشیه‌ها هستند. در عین حال که کنش رسانه‌ای دارند به رسانه‌ها نگرش انتقادی دارند و به‌دنبال شکل دهی به سواد انتقادی و نگرش انتقادی در جامعه هستند. به‌طور کلی به نظر می‌رسد ایده‌های پست مدرن با ویژگی‌های زنانه و آنچه فمینیست‌ها معرفت زنانه می‌نامند، هم‌خوانی بیشتری داشته باشد و همین موضوع حکمرانی مادران/ نگاه مادرانه را سهل‌تر کند. آنچه این کاربران می‌خواهند شبیه چیزی است که طرفداران معرفت زنانه مطرح می‌کنند.

سارا رادیک در کتاب «اندیشیدن مادرانه» از همگان دعوت می‌کند که از دریچه چشم یک مادر به انسان و حیات او بنگرند تا صلح جهانی امکان پذیر شود. او در عین حال گذر از جنسیتی کردن نقش‌ها را لازم می‌داند، به طوری که مردان و زنان بتوانند به یکسان مادری کنند و بنابراین، (تقریباً) به یکسان مادر به شمار آیند (رادیک، ۲، ۱۹۸۶).

بنابراین این فمینیست‌ها و اسلافشان تفاوت‌های جنسیتی زیستی را قابل توجه و دارای حکمت و تأثیر نمی‌دانند و به‌دنبال یکسان‌سازی فعالیت‌ها و برون‌دادهای خانوادگی و اجتماعی زنان و مردان هستند. آن‌ها در یک برهه رفتارهای مردانه را مرجع قرار دادند، یک‌بار با ایده آندروژنی^۳ و ترکیب ویژگی‌های جنسیتی جلو آمدند و بار دیگر با مرجع قراردادن کنشگری زنانه و مادرانه به‌دنبال یکسان‌سازی و تشابه بودند. هرچند در این مسیر متوجه آسیب‌ها و چالش‌های یکسان‌سازی و حذف نقش‌های جنسی برای

^۱. cybermother

^۲. Ruddic

^۳. Androgyne

زنان و نهاد خانواده شدند؛ اما تلاش کردند مسئله را به‌گونه‌ای دیگر حل کنند و به‌جای پذیرش حکمت تفاوت‌ها لزوم گذر از برابری جنسیتی^۱ و حرکت به سمت عدالت جنسیتی^۲ را مطرح کردند. آن‌ها پس از مدتی برابری را عین ظلم معرفی کردند و خواستار لحاظ کردن تبعیض مثبت به نفع زنان در همه عرصه‌های اجتماع شدند و این بار به‌جای اینکه برابری را در فرصت‌ها جست‌وجو کنند در جست‌وجوی برابری در نتایج بودند. به‌نظر می‌رسد این دور باطل جز با پذیرش حکمت تفاوت‌ها و اثرگذاری آن‌ها بر نقش هریک از دو جنس پایان نمی‌پذیرد.

باتوجه به فراگیری اندیشه‌های فمینیستی، گسترش ارتباطات مجازی در دهکده جهانی و مرجعیت فکری فمینیست‌های ایرانی ساکن خارج از مرزها، همچنین ظهور روان‌شناسان فمینیست که به مادران مشاوره‌های تربیتی می‌دهند، بسیاری از این اندیشه به‌طور عیان در صفحات مجازی داخل کشور مشاهده می‌شود. برخی دیگر نیز پنهان ورود پیدا کرده است و برخی باتوجه به مقتضیات فرهنگی کشور تغییر کرده است؛ لذا نیاز است پژوهشی به‌طور خاص بر کنشگری مجازی فعالان داخل کشور متمرکز شود و نحوه مواجهه با اندیشه‌های فمینیستی مشخص شود. از سوی دیگر ضرورت پژوهش‌هایی احساس می‌شود که از منظر اسلامی به نقد و ارزیابی الگوی مطرح شده بپردازند.

پژوهش پیش رو باتوجه به جامعه نمونه آن با محدودیت‌هایی مواجه بود. در پژوهش‌های داخلی امکان گرفتن مصاحبه به‌صورت مکمل برای رسیدن به فهم عمیق‌تر از نگاه کنشگران به پدیده مادری وجود دارد درحالی‌که در این پژوهش تنها محتوای پست‌ها مرجع فهم ایده‌ها بود. ما برای فهم بهتر ایده‌ها به کتاب‌های نوشته‌شده توسط مادران فمینیست مراجعه کردیم.

ملاحظات اخلاقی

رعایت اخلاق پژوهش: در این پژوهش از هیچ داده محرمانه‌ای استفاده نشده و تمام داده‌ها از صفحات عمومی برداشت شده‌اند. این مقاله با رعایت اصول اخلاق پژوهش‌های انسانی انجام شد.
حمایت مالی: مطالعه حاضر بدون حمایت مالی سازمان یا شخص دیگر انجام شده است.
سهام نویسندگان: نویسنده نخست، نگارش را برعهده داشته است و نویسنده دو و سه اساتید راهنما و مشاور رساله هستند.

تضاد منافع: این پژوهش مستقیم یا غیرمستقیم با منافع حقوقی و حقیقی تعارض ندارد.
تشکر و قدردانی: از همه افرادی که در انجام این پژوهش همکاری داشتند همچنین اساتیدی که فرآیند تحلیل مضمون را جهت اعتبارسنجی اثر مطالعه کردند قدردانی می‌شود.
دسترسی داده‌ها: داده‌هایی که از این مطالعه پشتیبانی می‌کنند در دسترس عموم نیست. در صورت تقاضا با ایمیل (f.malekxhani@ut.ac.ir) تماس بگیرید.

^۱. Gender equality

^۲. Gender equity/ justice

منابع

- افضالی، مرضیه، انتظاری، علی (۱۳۹۹). جایگاه مادری از منظر شهید مطهری در مقایسه با فمینیسم، فصل نامه مطالعات راهبردی بسیج، ۲۳(۸۶)، ۸۱-۱۱۲ [لینک]
- بیگم طاهری، معصومه، مکرمی، علی محمد (۱۳۹۳). بررسی تعارض های کنوانسیون «رفع تبعیض از زنان» با دیگر اسناد و معاهدات بین المللی. اندیشه های حقوق عمومی، ۳(۲)، ۷۷-۹۶ [لینک]
- توانا، محمدعلی و مولوی نسب، ملیحه (۱۳۹۱). وضعیت پست مدرنیسم و ارزش ها نسبت سنجی هستی شناسی و معرفت شناسی پست مدرنیسم با تعلیم و تربیت اسلامی، اسلام و پژوهش های تربیتی ۴(۸)، ۵۹-۸۴ [لینک]
- خراسانی، سمیه (۱۳۹۱). فمینیسم خانواده گرا، دو ماهنامه علمی فرهنگی و اجتماعی حوراء، ۴۲، ۴۸. [لینک]
- سیاح، مونس، حسینی مجرد، اکرم (۱۳۹۰). بررسی بحران مادری در جهان غرب و تأثیرات آن بر جامعه ایرانی، نشریه مطالعات راهبردی زنان ۱۴(۵۳)، ۲۱۱-۲۴۵ [لینک]
- عابدی جعفری، حسن، تسلیمی، محمد سعید، فقیهی، ابوالحسن، شیخ زاده، محمد (۱۳۹۰). تحلیل مضمون و شبکه مضامین: روشی ساده و کارآمد برای تبیین الگوهای موجود در داده های کیفی. اندیشه مدیریت راهبردی ۱۰، ۱۵۱-۱۹۸. doi: 10.30497/smt.2011.163 [لینک]
- کرسول (۱۳۹۸). روش های تحقیق ترکیبی (کمی - کیفی) کرسول. نشر حیدری، تهران
- لیندلف، تامس، تیلور، برایان (۱۳۹۲). روش های تحقیق کیفی در علوم ارتباطات، ترجمه عبدالله گیویان، تهران: انتشارات همشهری.
- شیخ الاسلام، کیارش (۱۳۹۹). سایبر چیست؟ تاریخ واژه و مفهوم سایبر. سایت سایبرپژوه: آخرین بازدید: ۱۴۰۳/۸/۱۰ [لینک]
- مهدی پور، سارا (۱۳۹۹). آیا اینترنت و فضای سایبر، جایی برای ساماندهی فمینیست ها است؟ سایت سایبرپژوه: آخرین بازدید: ۱۴۰۳/۸/۱۰ [لینک]

References

- Afzali, M., Entaziri, A. (2020). The Position of Motherhood from the Perspective of Morteza Motahari Compared to Feminism, *Basij Strategic Studies Quarterly*, 23(86), 81 -112 [text in persian] [link]
- Begum Taheri, M., Makrami, A.M.(2014). Examining the conflicts between the Convention of Discrimination against Women and international documents. *Thoughts on Public Law*, 3(2),77-96. [text in persian] . [link]
- Butler, K. (2010). Intensive mothering in British Columbia: Understanding the mpcc of nn ii nviii ng-in-hhdddnn frmnoo rk on mohlr nrng idooogy. *International Journal of Canadian Studies*, (42), 243-253. doi: 10.1177/1367549417722094 [link]
- Capdevila, R., Dann, C., Lazard, L., Roper, S., & Locke, A. (2022). # mothersday: Constructions of motherhood and femininity in social media posts. *Feminism & Psychology*, 32(3), 336-356. Doi: 10.1177/09593535221107832 [link]
- Creswell, J. W. (2019). *Research Design Qualitative, Quantitative, and Mixed Method Approaches*. Heydari Publishing House, Tehran.

- Djafarova, E., & Trofimenko, O. (2017). Exploring the relationships between self-presentation and self-esteem of mothers in social media in Russia. *Computers in Human Behavior*, 73, 20-27. [link]
- Douglas, S., & Michaels, M. (2005). *The mommy myth: The idealization of motherhood and how it has undermined all women*. Simon and Schuster. [link]
- Germic, E. R., Eckert, S., & Vultee, F. (2021). The impact of Instagram mommy blogger content on the perceived self-efficacy of mothers. *Social Media Society*, 7(3), 1. doi: 20563051211041649. [link]
- Gibson, L., & Hanson, V. L. (2013). Digital motherhood: how does technology support new mothers. In CHI '13: Proceedings of the SIGCHI Conference on Human Factors in Computing Systems (pp. 313-322). Association for Computing Machinery. <https://doi.org/10.1145/2470654.2470700> [link]
- Firestone, S. (2015). *The dialectic of sex: The case for feminist revolution*. Verso Books. [link]
- Hernández, L. H. (2019). Discursive Constructions of Motherhood: A Feminist Analysis of Social Media Discourses about Motherhood, Religion, and 19 Kids & Counting. *Journal of Media and Religion*, 18(4), 134-147. doi: 10.1080/15348423.2019.1696117 [link]
- Khorasani, S. (2012) Family-oriented feminism, *Haura'a Scientific, Cultural and Social Bimonthly*, 42 ,48[text in persian]. [link]
- Lindlof, R. (2002). *Qualitative Communication Research Methods* , translated by *Abdullah Ghiyouyan*, Tehran: Hamshahri Publications. [text in persian]
- Mehdipour, S. (2019). Is the Internet and Cyberspace a Place for Feminist Organization? Cyber Research Site: Last Visited: 10/8/1403 [Link]
- Mulyaningrum, A. B., Ahmad, S., & Sahib, S. CYBERFEMINISM: Changing Gender Inequality via Information Technology. [link]
- O'Reilly, A. (2012). *From motherhood to mothering: The legacy of Adrienne Rich's Of woman born*, State University of New York Press. [link]
- rrr mkks,, ... , & ee sss (2012). ggg pporunsssssfor so ansoooo: Blogosphere and motherhood in Turkey. *Fe Dergi*, 4(1), 123-134
- Ruddick, S. (1986). *Maternal Thinking: Toward a Politics of Peace*, New York: Ballantine Books. [link]
- San Cornelio, G. (2021). Bad mothers, good mothers and professional mothers: a study on narratives on maternity in Spanish Instagram spaces. *Revista Observatorio (OBS*)* , 15(2). doi: 10.15847/obsOBS15220211780 [link]
- Sayyah, M., Hosseini Mojrad, A. (2011) Studying the maternal crisis in the Western world and its effects on Iranian society, *Journal of Strategic Women's Studies*, 14(53), 211-245 [text in persian] [link]
- Tawana, M.A. & Mawlawi Nasab, M. (2011). The status of postmodernism and values; Comparing the ontology and epistemology of postmodernism with Islamic education, *Islam and educational research*, 4(8)59-84. [text in persian] [link]
- Tsaliki, L. (2019). The exoticisation of motherhood: The body politics of pregnant femininity through the lens of celebrity motherhood. *Feminist Encounters: A Journal of Critical Studies in Culture and Politics*, 3(1-2), 1-14. [link]
- Moujaes, M., & Verrier, D. (2021). Instagram use, instamums, and anxiety in mothers of young children. *Journal of Media Psychology: Theories, Methods, and Applications*, 33(2), 72-81. <https://doi.org/10.1027/1864-1105/a000282> [link]

- Sheikh Al-Islam, K. (2020). What is cyber? History of the word and concept of cyber. Cyber Research Site: Last visited: 10/8/1403 [in persian] [link]
- Yelsaliparmaksiz, P. M. (2012). Digital opportunities for social transition: Blogosphere and motherhood in Turkey. *Fe Dergi*, 4(1), 123-134 [link]
- Wssss, ., & hhhur,, T. (2011). 'oo r journsssss' Th mnr genee of nww intermediaries of news in an age of digital media. *Journalism*, 12(8), 1035-1051. [link]
- <https://jameyfisherperkins.com/>
- <https://de.linkedin.com/in/katharina-wohrab-a302a0a3>
- <https://www.lboro.ac.uk/schools/social-sciences-humanities/team/pragya-agarwal/>
- <https://www.tag-group.com/group/news/alex-kington-head-global-marketing-communications>
- <https://motherfeminist.com/>

© 2025 Alzahra University, Tehran, Iran. This article is an open-access article distributed under the terms and conditions of the Creative Commons Attribution-Noncommercial 4.0 International (CC BY-NC-ND 4.0 license) (<https://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/4.0/>).

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی